

V Ljubljani, 1. listopada 1898

Štev. 21.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Francišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 21. zvezka.

	Stran
Andrej Einspieler. (Spisal <i>Fr. W.</i>)	641
Pesmi nagrobnice. (Zložil <i>M. Prelesnik</i> .) 1. Spominščica. — 2. Poznaš li kraj . . .? — 3. Ločitev. — 4. Kakó, kakó si grenka. — 5. Tolažba. — 6. Ob rakvi. — 7. Blagor mu . . . — 8. Zadnja poslovitev. — 9. Žalni sprevod. — 10. Ob tihi jamici. — 11. Vrba žalujka. — 12. Vstajenje. — 13. Poveličanje. — 14. Svidenje. — 15. Nad zvezdami	644
Volja in nevolja. (Slika iz življenja v pismih. — Sp. <i>Velimir</i> .) [Dalje.]	651
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal <i>Ž. Repina</i> .) [Dalje.]	655
Slovénska liturgija pri Južnih Slovénih. (Povestne črtice. — Poleg <i>M. Mesića, S. Ljubića</i> i. dr. sestavil <i>Andrej Fékonja</i> .) [Dalje.]	662
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek</i> .) [Dalje.]	666
O derviših. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	670
Književnost	672
<i>Slovenska književnost.</i> † Cesarica Elizabeta. — † Naša cesarica Elizabeta. — Zabavna knjižnica za slovensko mladino. VI. in VII. zv. — Izvestje „Gl. Matice“ v Ljubljani. — — Glagolica med Slovenci.	

Na platnicah.

Pogovori. — *Rasnoterosti.* F. S. Vilhar. — Slovenskim pisateljem! — „Der Süden“.

Slike.

Andrej Einspieler	641
Dom družbe sv. Mohorja v Celovcu	643
Do mirú. (Risal <i>Ž. Vavpotič</i> .)	649
Dunajska jubilejna razstava. (Zaključena dné 18. vinotoka.)	661
Palmov gozd v Egiptu	665

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X. po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

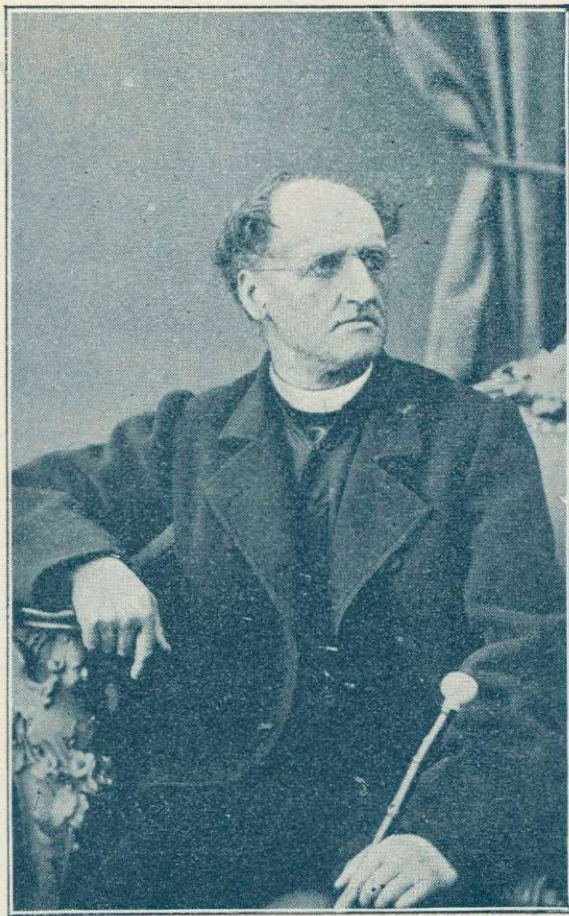
Andrej Einspieler.

(Spisal *Fr. W.*)

Dné 16. prosinca t. l. je minulo deset let, odkar je zatisnil trudne oči oče koroških Slovencev, Andrej Einspieler. Naš list je takrat počastil tega odličnega narodnega prvoboritelja in prvaka naših bratov v tužnem Korotanu z lepo elegijo I. Sovrana. Ni pa še opisal doslej slovenskemu svetu njegovega življenja, kakor je to tekom let storil drugim za naš narod zaslužnim možem.

Andrej Einspieler je zagledal luč sveta dné 13. listopada l. 1813. v Svečah, v vasi lepe Rožne doline. Oče mu je bil tkalec, a poleg svojega rokodelstva je opravljal tudi službo cerkvenika, kakor pravi hišno ime: „pri Mežnarju“. Bogastva Andrejeva roditelja nista imela, a trudila sta se pošteno in marljivo, da preskrbita in odredita mnogoštevilno deco. Andreju pač ni kazalo nič drugega, kakor da bo tudi on tkalec: a zavzel se je zanj domači gospod župnik Herker. Ta blagi mož je mladino svoje župnije poučeval v zasebni šoli iz lastnega nagiba in na svoje stroške. Kmalu je župnik spoznal bistro Andrejevo glavico, in škoda se mu je zdelo dečka, da bi moral ostati doma za statvami. Zato pa je napel vse sile, da bi spravil dečka v šolo v Celovec. Deloma je sam obljubil stalne pomoči, deloma je pa izmoledoval pri prijateljih v glavnem mestu, da so skrbeli

zanj. Tako je začel Andrej l. 1823. hoditi v mestno ljudsko šolo v Celovcu. Vrstili so se mu dobri in slabi dnevi, prestal je dokaj pomanjkanja in trpljenja, a slednjič je srečno dovršil ljudske in srednje šole. L. 1835. so ga sprejeli v duhovsko semenišče. Da se je učil pridno, védel se vzgledno in se vestno

Andrej Einspieler.

pripravljaj za vzvišeni poklic, priča nam to, da so ga že po dovršenem tretjem letu posvetili v mašnika (6. vel. srpana l. 1837.). Sebi in svojim domačim v veliko veselje je pel novo sv. mašo v Svečah. Ko je prebil še jedno leto v semenišču, je bil nastavljen za kapelana v nemškem Pleiberzi. V naslednjih osmih letih je moral dvanajstkrat menjati svoje bivališče, dokler ga niso poklicali v Celovec za mestnega kapelana. Na tem mestu je deloval šest let (1846 do 1852). Ravno tedaj pa so ustanovili v Celovcu realko. Izpopolniti je bilo mesto veroučitelja. Einspieler poprosi za to službo in jo tudi dobi. Celih

trideset let je žrtvoval svoje moči mladini, poučujoč jo v veronauku in v slovenskem jeziku. Za ta predmet je napravil izpit l. 1855. na Dunaju pri prof. Miklošiču. L. 1882. pa je stopil v pokoj ter odslej vse svoje moči posvetil le ljubemu narodu. Želje in voščila njegovih častilcev ob zlati maši dné 21. velikega srpana l. 1887., da bi še dolgo deloval

za narod in domovino, se niso uresničile. Že koncem meseca listopada istega leta se ga je lotila huda bolezen, ki mu je bila v smrt. Vedno in vedno si je še želel življenja in zdravja, da bi mogel delovati za narod. Pa Bog je sklenil drugače. Vrli prvoboritelj je izdihnil svojo dušo dné 16. prosinca l. 1888. Splošno žalovanje po Slovenskem ob njegovi smrti, obilno spremstvo iz vseh krajev Slovenske in brez števila vencev ob njegovem pogrebu dné 18. prosinca ter razni tužni odmevi globoke žalosti po slovenskih listih so pričali, da je bila izguba za nas Slovence velika, posebno velika pa še za Korošce.

In res! Kar je storil Andrej Einspieler kot politični pisatelj za svoj narod, to mu je pridobilo trajen in hvaležen spomin pri vseh Slovencih.

Mnogo je vredno v naših dneh, ako zna kdo sukati pero, da tako poučuje in bodri narod. To vé vsakdo ceniti in vpoštevati. Toda marsikdo se dá — ne vem kako — zapeljati, da sodi zaničljivo o časnikarjih in urednikih političnih listov, češ, za kaj takega je kmalu kdo dober. Toda temu ni tako. Ravno političnemu pisatelju je treba obsežnega znanja, jasnosti v pojmi in v programu, lepe, gladke in domače besede, neustrašnosti in poguma, vstrajnosti in požrtvovalnosti. Zakaj gotovo mora biti tudi to, kar se ljudem ponuja le za kratek čas, recimo za jeden dan ali za jeden teden, dobro in temeljito, ker drugače tak pisatelj slepi, a ne poučuje, meša, a ne pojasnjuje, vzbuja mržnjo mesto ognja. Lastnosti, katere smo našli, imel je Einspieler v obilni meri.

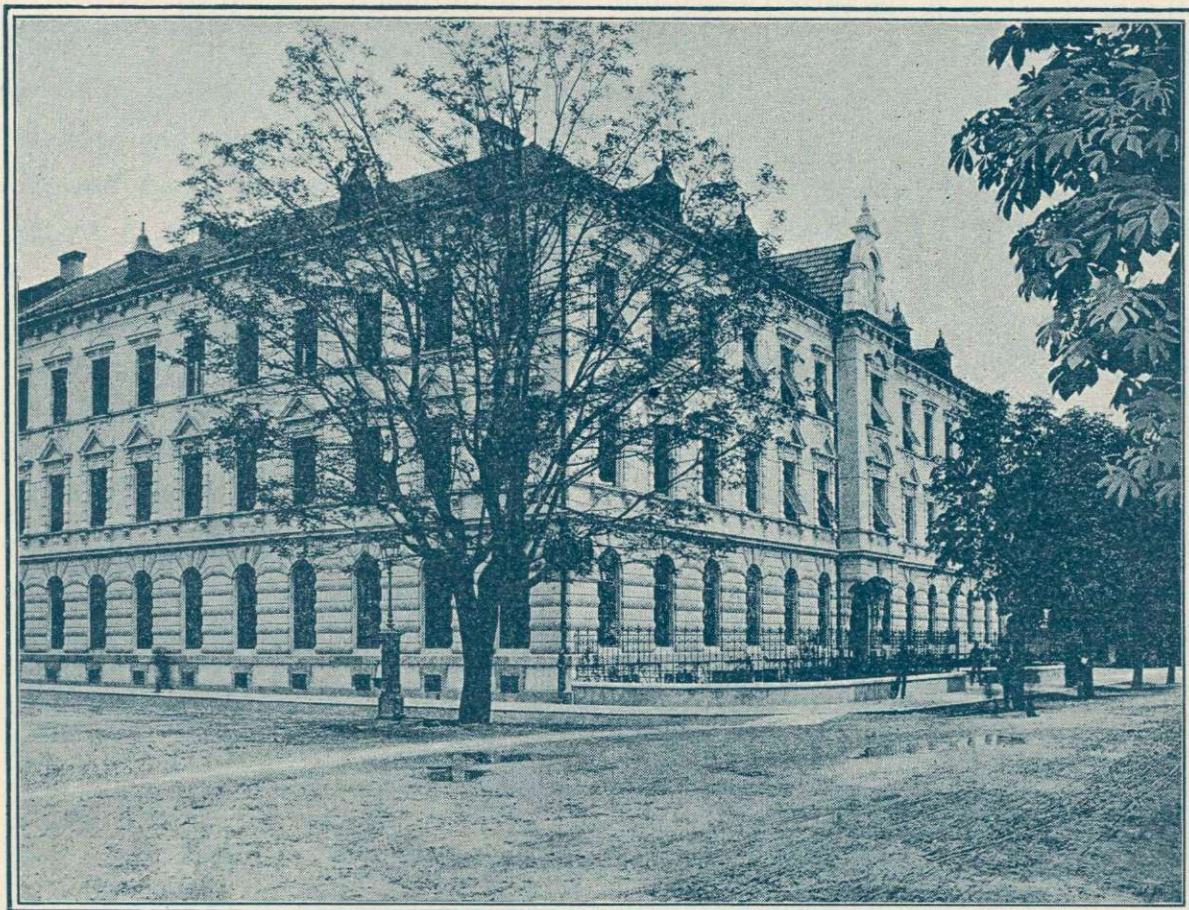
Kdo bi odrekal Einspielerju mnogostransko in obsežno znanje? Sedaj je pisal v politične liste o šolah, sedaj zopet o davkih, sedaj o postavah in zakonih, in vse povedal tako umevno, da se vidi na prvi hip: mož je umel svojo stvar popolnoma. Poljudna, domača beseda ter lahkomljivi slog, to je pridobilo „Miru“ že takoj v početku obilo naročnikov: ljudje so brali radi, ker so umeli, kaj beró.

Jasen kakor sinje nebo je Einspielerjev program, in trdno se ga je držal vedno. „Vse za vero, dom, cesarja!“ Kolikokrat se

ponavlja to geslo v njegovih spisih! In kako je deloval zanje? Prvi pomoček mu je bila šola. Poslanec Einspieler je često resnico povedal liberalnim tovarišem v deželnem zboru; očital je novi šoli, da je ljudstvo ž njo nezadovoljno v trojnem oziru: v verskem, denarnem in národnem. V verskem oziru se pritožujejo ljudje, da se pouk v šoli premalo naslanja na krščansko vero. V denarnem oziru je nova šola predraga. V národnem oziru je slaba, saj koroški Slovenci, ki stanujejo v 117 slovenskih župnijah, nimajo ne jedne slovenske ljudske šole. Tako in še hujše je govoril Einspieler o novi šoli. („Mir“ I. 20.) In po vseh številkah „Mir“-a, kjer se mu je nudila prilika, kazal je na slabe sadove nove šole, izprijenost in podivjanost mladine. Pa Einspieler ni samo zabavljal in kazal napake in hibe, ampak tudi kazal pomočke. Najprej je izkušal vzbuditi živo národno zavest v Slovencih, n. pr. v člankih „Slava Slovencem“ („Mir“ III. 1, sl.), kjer je podal tuje glasove o Slovencih. In tudi drugače jim je vedno klical: „Zavedajmo se, da smo Slovenci!“ V članku: „Kaj je liberalizem?“ („Mir“ III. 9.) je dokazoval, da so liberalne zmote krive, da se zatira naš narod. Državna šola ne pusti, da bi že pri mladih ljudeh prodrila národna zavest. Einspieler je vedel sam najbolje, ker je trebalo dolgo časa, predno se je predramil, kakor je večkrat priznal sam. Vzdrnila sta ga v bogoslovju Slomšek in Matija Majar. — Ko je mislil, da je vzbudil v Slovencih národno zavest, klical jim je: „Slovenci, poslužujte se svojih pravic!“ („Mir“ III. 6), kažoč jim postavno pot, po kateri morejo vsaj nekaj doseči. Dasi je klical rojakom ob takih prilikah: „Ne vdajmo se“, vendar pa ni napadal drugih narodnostij, ampak si je želel mirú ž njimi po besedah cesarjevih: „Naredite mir med mojimi národi!“ Ako pa hočejo mir, naj se i oni ravnajo po reku: „Vsakemu svoje!“ To je ob kratkem Einspielerjev program, to so načela njegove politike. Že l. 1848., ko je prvič prijel za pero, branil je ta načela in je z mladeniško navdušenostjo priporočal v Cigaletovi „Sloveniji“. Pisal je pa

ob enem tudi v zagrebško „Südslavische Zeitung“ in v praške „Slav. Centralblätter“. L. 1850. je ustanovil na svojo roko mesečnik „Šolski prijatelj“, katerega je čez štiri leta prekrstil v znanega „Slov. Prijatelja“. S prvim listom se je trudil za dobro šolo v verskem in národnem oziru, v drugem pa je podajal 30 let s pomočjo nekaterih sotrudnikov slovenski duhovščini dobrega gradiva za pridige. Temu listu je dodajal v letih 1864 do 1873 kot prilogo obsežni „Krščanski katoliški nauk“, ter iz njega priredil leta

1872. „Jedro krščanskega nauka“. Pri tem ogromnem homiletičnem pisateljevanju pa ni zanemaril političnega pisateljevanja. Leta 1861. je ustanovil nemški mesečnik „Stimmen aus Innerösterreich“. Pri liberalcih je bil ta list vse prej nego priljubljen. Po raznih spletkah so spravili Einspielerja l. 1863. zaradi nekega dopisa v zapor in mu uničili list. Ko so mu s pomočjo raznih paragrafov nakopali na vrat nove pravde, preiskave in obsodbe zaradi listov „Draupost“ „Slovenec“ in „Kärntner Blatt“, katere je neustrašeni

Dom družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Einspieler po vrsti urejeval, ustanovil je l. 1882. nov list: „Mir.“ Vse moči mu je posvetil in skrbel zanj prav do zadnjega trenutka. S tem listom je Einspieler vspodbujal rojake k národnemu delu, grajal in karal lene in brezbrizne, hvalil pa goreče, vnete rodoljube, kakor je bilo ravno potrebno. Siloviti odpor proti temu listu, raznovrstno zabavljanje po nemških časnikih je kazalo, da je bilo z „Mirom“ prav zelo pomagano koroškimi Slovincem, ki so se začeli sedaj vedno bolj zavedati svojih národnih pravic in jih tirjati na glas, naj je

bilo to ljubo ali neljubo Nemcem. Kot dober kažipot naj bi služil Slovincem tudi „Politični katekizem“, katerega je dal Einspieler l. 1878. na svetlo.

Pa Einspieler ni bil le mož besede in peresa, ampak tudi mož dejanja in odločnih korakov. L. 1863. so ga namreč izvolili za deželnega poslanca. Neustrašeno, a žal da skoro neuspešno je branil v koroški deželni zbornici pravice svojih rojakov ter zahteval izboljšanje njih razmer. Zato so ga l. 1871. zopet počastili in mu izrekli svoje zaupanje s tem, da so ga volili v drugič v deželni

zbor. V tretjič se je zgodilo to l. 1880. V tej častni, a težavni službi se je boril 17 let. Ko je praznoval sedemdesetletnico svojega rojstva, poslali so mu njegovi volilci premnogo zaupnic v znamenje, da so popolnoma zadovoljni z njegovim političnim delovanjem. Saj pa tudi ni nikoli zamolčal resnice, naj je še tako bodla v oči Nemce, in ta moška neustrašenost mu je pridobila srca Slovencev.

Omeniti nam je še jedno stran njegovega delovanja za narod, njegovo skrb za družabno življenje. L. 1855. je ustanovil s stolnim pridigarjem Hadererjem „društvo katoliških rokodelskih pomočnikov“ ter je bil temu društvu vedno velik dobrotnik in podpornik. Po njegovem prizadevanju je vstala l. 1863. tudi celovška čitalnica, a šest let pozneje je sodeloval pri ustanovitvi „Katoliškega političnega društva v Celovcu“. Toda vse to še ni nič proti nekemu drugemu delu Einspielerjevemu: proti „Mohorjevi družbi“. — L. 1851. sta se sešla pri Slomšku v Št. Andražu lavantinski stolni prošt Sorčič in Einspieler. Plod njih sestanka in pomenka je bila „družba sv. Mohorja“, ki je stopila na dan l. 1852. Ko se je l. 1860. izpremenila v bratovščino, bil je Einspieler iz-

voljen za blagajnika in podpredsednika ter je tudi ostal malone do svoje smrti. Einspieler in nihče drugi jo je po brezmejnem trudu in velikih žrtvah postavil na trdne noge ter ji pomogel k uspešnemu razvitku, kateremu se po vsej pravici čudimo, na katerega se sklicujemo, s katerim se ponášamo pred svetom. Ko bi pokojni Andrej Einspieler ne bil storil nič drugega ko to, bilo bi dosti, da mu ohranimo Slovenci hvaležen spomin.

In kaj je prejel Einspieler na tem svetu za svoje neumorno, požrtvovalno delovanje? Svetnih častij pač malo. L. 1859. ga je imenoval knezoškof Wiery duhovnim svetovalcem, a k zlati maši mu je podelil sv. Oče Leon XIII. naslov častnega komornika papeževa: postal je monsignor. A narod slovenski, posebno naši bratje v Korotanu, ohranili so mu hvaležen spomin ter odkritosrčno ljubezen in udanost. Ta čustva so naznanili posebno ob zlati maši svojega prvoboritelja. Mislimo, da je dovolj povedano, ako rečemo: Einspielerjeva zlata maša je bil pravi narodni praznik. Saj se je pa Einspieler tudi pošteno trudil, da bi Slovincem pomagal; a ob tem ni iskal niti dobička niti časti, ampak le srečo narodovo.

Pesmi nagrobnice.

(Zložil M. Prelesnik.)

1. Spominščica.

Spominščica, spominščica,
Ki cveteš tu na grobi,
Zakaj ne cveteš raje ti
Na oknu v topli sobi?

Na oknu tople sobice
Vse lepše bi cvetela,
Tam tebi prilivala bi
Mladenke roka bela.

Mladenke bela rokica
Lepo bi te gojila,
Če tebe bi od ženina
V predrag spomin dobila.

„Ne zabi me, ne zabi me!“
Tako bi ponavljala
Besede ženinove si
In tebi prilivala.

Tako pa ti, spominščica,
Na grobu tu samevaš,
Le mrzel veter boža te,
In ti bleliš, zveneš! — —

Pa kaj mi dé spominščica:
Prijatelj, ti se varaš,
Če cvetem tu na grobi jaz,
Zakaj, zakaj me karaš?

Vse raje cvetem le-tu jaz:
Tu sama sem na grobi,
A koliko cvetè cvetic
Na oknu v topli sobi!

Prilivajo jim deklice,
Vesele vse življenja,
Jaz pa oznanjam z groba vsem,
Da vse na svetu jenja.

Svet vrh zemlje prerad, prerad,
Samo na ta svet misli,
A misli na minljivost, smrt —
Kdo ima jih še v čisli!

Kdo misli rad na božji vrt,
Kdo rad se ga spominja,
Aj, pri spominu ná njega
Ga mraz samo prešinja!

Kdo spomni se prijatelja,
Če tukaj enkrat spava?
Vsem iz spomina gre, ko grob
Njegov obraste trava.

Zato pa mestu njega tu
Jaz vsem oznanjam z groba:
„Ne zabi me, ne zabi me,
Šaj moja boš — podoba!“

2. Poznaš li kraj . . . ?

Poznaš li kraj, kjer so jednaki
Mogotci si in siromaki,
Kjer ni razločka več stanú,
Ne pokoljenja, ne rodú?
Na groblji, ti popotnik, išči
Ta kraj, na skupnem bivališči;
Oj tje, oj tje
Naj tvoja noga večkrat spe!

Poznal poprej si mogočnjaka,
Častitega povsod veljaka —
Glej, blizu zdaj ubožca spi,
Ki žil je prej, kot da ga ni;
Sedaj na istem groblji spita
In tebi potniku velita,
Da tje, da tje
Naj tvoja noga večkrat spe!

Poznaš li kraj, kjer tolažila
Dobodeš največ in krepila,
Da sredi zemeljskih težav
Živiš pošteno, resno, prav?
Na groblji si srce ublažiš,
Ojačiš se in potolažiš;
Oj tje, oj tje
Naj tvoja noga večkrat spe.

3. Ločitev.

Odločeno za slehernega je človeka,
Da ta svet zapusti in umrjè,
Življenja ura hitro vsakemu se steka,
Napósled smrt jo sleharnemu strè.

In ločiti se mora duša od telesa,
Aj, loči jo poslanka božja, smrt,
In duša gre po sodbi — ta v nebesa,
Ta v kraj, ki ga je vstvaril božji srd.

Aj k vsakemu, aj k vsakemu smrt, bela žena
Prišla s kosó bo preje ali slej,
In zrušila se bo do tal ločilna stena,
Ki loči nas od onostranskih mej.

4. Kakó, kakó si grenka . . .

Kakó, kakó si grenka,
Oj smrt, ti bela ženka,
Nebeška ti poslanka,
Ki žanješ brez prestanka!
Kako je žalen tvoj spomin,
Poln tvoj spomin je bolečin!

Ko človek svet uživa,
O sreči svoji sniva,
O rádoti bodoči
In o bodoči moči —
Že tvoja kosa se glasí,
Da skoro njega pokosí.

Moža od žene loči,
Da reva solze toči,
In mater od otroka,
Da se sirota joka. —
Povsod za koso tvojo jok
Razlega se in glasen stok.

Ti prav nič ne izbiraš,
Od kraja vse podiraš,
Nikdár se ne upehaš,
Kositi ti ne nehaš,
Res žalostna je tvoja pot, —
Pa saj si kazen ti grehot!

Da, ti si kazen greha!
A to nam je uteha:
Kdor čist se tu ohrani,
Ga tvoja moč ne rani;
S tegà sveta ga pokosiš,
Pa v lepši svet ga presadiš!

5. Tolažba.

Zakaj, zakaj težkó
Si delamo slovo?
Zdaj vidimo mi kot v uganjki
In skoz zrcalo oni svet,
Vse boljše vidi zdaj naš ranjki,
Ki našim je očem odvzet.
Saj iz obličja pa v obličje
On božje gleda zdaj veličje —
Zakaj, zakaj težkó
Si delamo slovó?

Zakaj, zakaj težkó
Si delamo slovó?
Nekoliko le zdaj spoznamo,
In marsikaj je skrito nam,
Podobo gledamo zdaj samo:
O kaj pa ranjki gleda tam!
Boga on gleda tam očito,
Oj tam je njemu vse odkrito —
Zakaj, zakaj težkó
Si delamo slovo?

6. Ob rakvi.

Še jeden pôgled, jeden vzdih, —
Pa si ugasnil, pa si tih:
Zaspal, preminul si na vek,
Dokončal zemeljski si tek,
Tu v rakvi spiš sedaj pred nami,
In kmalu, kmalu spal boš v jami!

Okrog prijatelji stojé,
Igrajo vsem v očeh solzé,
Saj pač lahkó žalujejo,
Saj pač lahko togujejo:
Prijatelja so zdaj zgubili,
Ki so prisrčno ga ljubili.

Še lahko žil bi mnogo let,
Užival njega sad in cvet,
Lahko še dolgo svet bi zrl,
Pa je prerano nam umrl —
Zdaj oplakujemo to zgubo,
Ker zgubili smo dušo ljubo.

Todà slušajte me, ljudjé:
Čemu obilne te solze?
Ob blago dušo smo zares,
Pa zdaj že biva vrh nebes,
Naj nam ne bo pri srcu težko,
Lepoto zre on že nebeško.

7. Blagor mu ...

Blagor mu, kdor umrje v Gospodu!
K sebi v raj Gospod ga bo sprejel,
Da užival ga bo v vek vesel.
A v Gospodu tisti umrjè,
Kdor življenje ga je ljubil vsè,
Kdor v življenju mu je bil po godu!

Duh Gospodov mu ob smrti pravi:
Bil si kristijan v življenju cel,
Ti pridobil si si dobrih del.
Dobra dela za teboj gredó,
Za teboj gredó v sveto nebó,
Tamkaj v rajski bodeš živel slavi!

Tam ne bo ni stiske ni nadloge,
Pod katero zdaj ječí zemljan,
Tam zasiže njemu lepši dan,
Lepši dan, o solnčne sreče svit,
Ki bo vekomaj nad njim razlit —
Tam zemljan pozabil vse bo toge.

Tam mu Bog vse solze bo obrisal,
Smrti grenke tam ne bode več,
Žalovanje in boleost bo preč,
Preč bo vse, kar bilo je poprej,
Srečo samo bo užival slèj,
Bog ga je v življenja knjigo vpisal.

Blagor mu, kdor umrje v Gospodu,
Saj on odmrje skrbem svetá,
Odmrje viharjem vsem srcá,
Srečen vekomaj bo vrh nebá,
Saj užival bode tam Boga,
Vekomaj Gospodu bo po godu!

8. Zadnja poslovitev.

Zapel je zvon s cerkvenih lin,
Zapel tako miló,
Kaj pač pomenijo ti glasi,
Ki se glasé tako počasi?
Oj, za pogrebce opomin
Zvonenje je le-tó:
Mrliča naj vzemó na ramo,
In naj ga ponesó tje v jamo.

Kako glasovi ti zvonov
Vsem segajo v srcé,
Velé, da treba je odnesti
Sedaj pokojnika po cesti,
Odnesti treba v dom ga nov,
Tje, kjer mrlič spe,
Da v hladnem grobu slej počiva,
Sladak pokoj in mir uživa!

Tako zapuščaš dom ti svoj,
Prijatelj naš, sedaj?
Zapuškaš svoje bivališče,
Rodišče svoje in ognjišče!
In v grob uživat greš pokoj,
Ne bo te več nazaj?
Naj bo zdaj domovanje prazno,
Ki toli mило je, prijazno?

Glej! še tvoj prejšnji dom stoji,
Dom rodni, zemski raj,
Še notri bivajo preblage
Osebe, tebi toli drage,
Na vrtu slavec še drobí,
Prav kakor je nekda —
A ti zato več sluha nimaš,
Za te stvari se ne zanimaš!

Pa kaj se zmenil boš za dom,
Ko vsak ga stre vihar,
Ti zemeljski si dom ostavil,
Pa drugega ti je pripravil —
Ki ga ne stre noben polom —
Nebeški gospodar:
Tam v raju dal ti je prostora,
Uživaj slast tam brez odmora!

9. Žalni spreved.

Spreved se po cesti vije,
V zrak donijo melodije,
Z lin zvonovi se glasé,
S svečami gredó ljudje —
Oj, vrši se žalosten pokop,
Tebe, dragi, nesemo na grob!

Kmalu te objame zemlja ...
In na zadnjem potu spremlja
Tebe množica ljudij;
Vsem solze vró iz očíj:
Oj solze po duši dragi so,
Oj solze po duši blagi so ...

Potniki smo v tem življenju,
V tem vrvenju, v tem borjenju,
Danes ti oznanjaš nam:
Vsakdo bode kmalu tam,
Na poslednjem potu kot zdaj tí;
Vsakdo, vsakdo kmalu preminí.

Grejo, grejo zemlje sini
Po letéj solzâ dolini,
Ali vsak jo zapustí,
Prej še, kot se prav mu zdí;
Vse, vse mora popustiti on,
V dolgo večnost mora iti on.

Pa saj nima tu na sveti
Človek vekomaj živeti.
Stvarjen je za drugi kraj:
Za nebeški lepi raj.
Tam bivanje njemu trajno bo,
Domovanje neomajno bo.

10. Ob tihi jamici.

Jamica pred nami zeva,
Čuj: lopata že odmeva;
V jamico prst sipljejo,
Nam pa srca vtripljejo ...
Jamica, ti kraj pokoja
Koncem zemeljskega boja —
Ves čas človek se potí,
Slednjič v tebi mir dobí!

Človek išče kraj pokoja,
Boja ni ga strah ni znoja,
Ko pripravlja sebi krov,
Krov, ki bil bi ves njegov ...
Morda ga že dolgo išče,
Pa dobi — pokopališče:
En dom vsak ima gotov,
To je jama, grob njegov!

Jamica, ti dom tišine
In mirú za zemske sine,
Dom zares brezhrupen si,
Dom ti vsem nam skupen si!
Ti objameš mogočnjaka
Kot trpina, siromaka,
Enkrat dom boš tudi moj, —
Le mi daj sladák pokoj!

11. Vrba žalujka.

Na tihi božji njivi
Pa vrba mi stoji,
Po njivi žalostivi
Žalobno mi šumí.

Vse tiho je okolu,
Povsodi vlada mir,
Po žalostnem tem dolu
Ne vlada več prepír.

Prepira ni več todi,
Ki vedno se glasí
Sicer v človeškem rodi,
Tu vrba le šumí.

Šumi tako skrivnostno,
Kot da ječala bi,
Otožno, neradostno,
Kot da plakala bi.

Do mirú.

Risal J. Vavpotič.

Le šúmi, vrba, šúmi,
 Žalobno pesem poj
 Tej tihi, nemi trumi,
 Ki vživa tu pokoj!

Na njivi tej v grobovih
 Nebrojna truma spí,
 In sanjajo o dnovih,
 Ki več nazaj jih ni.

Nekdaj so vsi živeli
 Ti speči vrh zemljé
 In radi vsi so peli —
 A zdaj v grobovih spé.

Le šúmi, vrba, šúmi,
 Zdaj ti jim pesem poj!
 Tej tihi, nemi trumi
 Ti vošči ljub pokoj!

12. Vstajenje.

Jaz sem vstajenje in življenje,
 Odrešenik nam govori,
 Kdor v mene veruje, bo živel,
 Dasi on ta svet zapustí.

Položili smo ga k počitku
 Prijatelja v gomilo zdaj,
 A upajmo, da enkrat vstal bo
 In živel bode vekomaj.

Na dan vesoljnega vstajenja
 Pokojnik, upamo, bo vstal,
 Vstal prost nadloge, prost trpljenja:
 Gospod mu večni raj bo dal.

13. Poveličanje.

Truplo v zemljo smo sedaj dejali,
 Ne dejali, mi smo je vsejali,
 Kakor zrno jedenkrat vskalí,
 Vskalil, vstal, prijatelj, bodeš ti:
 S poveličanim telesom
 Dvignil bodeš se k nebesom.

Seje v zemljo se telo strohljivo,
 Ali vstalo bo neumrljivo,
 Seje v zemljo se telo slabó,
 Ali vstalo v časti bo, močno,
 Poveličano bo vstalo,
 Bo duhovno, rajsko zalo.

14. Svidenje.

Tam v dolini Jozafat,
 Svidenja bo dan,
 Ko pri sodbi bo takrát
 Rod človeški zbran.

Tromba tákrat pela bo
 Po grobeh glasno
 In ljudem velela bo,
 Naj se vkup zberó.

Zopet bodo zbrani vkup
 Bratje in sestré
 In otroci s stariši,
 Z ženami možjé.

Znanci in prijatelji
 Vsi, vsi vstajajo,
 Gledajo si spet v oči,
 Roke si podajajo ...

To bo lepo svidenje
 V dolu Jozafat,
 Upajmo pa, da ne bo
 To poslednjikrát.

Le prosimo mi sedaj,
 Da bi oni dan
 Vsak iz nas postavljen bil
 Na pravičnih stran.

15. Nad zvezdami.

Tam gori, tam gori
Se vidimo spet,
Kjer angelski zbori
Spev pevajo svet.

Kot zvezdic po noči
Po leti migljá,
Svetnikov tisoči
Blešcé vrh nebá.

Poslušajo vneto
Ta angelski spev;
To pevanje sveto
Budi v njih odmev.

Zdaj preč so težave,
Trpljenje je preč,
Saj v kraju so slave,
Solzá tam ni več...

Volja in nevolja.

(Slika iz življenja v pismih. — Spisal *Velimir*.)

(Dalje.)

XVI.

V Klancu, grudna 189.

Predragi!

Ti si pač brez volje. Kolikokrat sem Te že prosil, sam si spoznal, in zdravnik Ti je svetoval, da si varuj svoje zdravje: toda nič se Te ne prime! Vsekako si hočeš smrtno kal umetalno gojiti. Ako boš „krokal“, tedaj Ti dam črno na belem, da ne bodeš dolgo tlačil trave.

Opravila imam dovolj. Moj prednik je bil star in bolehen, zato je marsikako delo zaostalo. Trudim se in urejam, kdo vé, ali tudi za-se? Toda bodi! To je pač naš poklic. Vendar pa tudi veselih uric ne pogrešam. Tukajšnji posestnik, znanec iz dijaških let, ima lov. Tudi mene so povabili že večkrat. Nisem se branil, in prav ugaja mi lov na zajce. Človek se nekoliko razvedri. Ako Ti rečem, da mi je sreča mila in da sem ustrelil že dva zajca in dve jerebici, moraš priznati, da imam poklic za lovca.

Bilo je zadnji ponedeljek. Evo Ti slike tega dné! Lovski rog trobi, psi nemirno preletavajo cesto, lovci prihajajo skupaj, oblačno nebo in mirno vreme napoveduje ugoden lov. Tudi jaz potegnem raz steno puško dvocevko, žepe napolnim s patronami — in hajdi v gore!

Dopoldne je; stojim na svojem postanku, kjer se križajo pota na vse strani. Iz žepa izvlečem debelo rumeno hruško ter zasadam svoje zobe va-njo, menda iz dolgega časa, ker mi tako dolgo nič ni prišlo na vrsto, da bi poskusil svojo dvocevko. Kar začujem po vresju počasne stopinje. Obrnem se, pogledam, in glasan smeh zazveni iz tankega grla. V tistem hipu zaženó psi glasno cviljenje, lajanje. In predno se zavem, požene se skokoma čez skalnati rob urnonoga srnica. Kakor veš, sem flegmatičen: toda v tistem trenutku sem bil do cela izven sebe. Nevolja se je kuhala v meni, da sem tako po nemarnem zgrešil prihitelo srno, hruška mi je obtičala v grlu, tam izza smerek pa se mi režita naproti dve bitji, na kateri sem toliko mislil kakor na svojo smrt.

„Diabolus rotae!“ zakliče mi porogljivo izza grma moška oseba.

„To je lepo, gospod administrator, da se vam srnice smilijo.“

„Pumf!“ zabobni strel od nasprotnega griča. Srna je pala.

„Da le leži“, odgovorim mirno, „a povem vama, da vidva ne zaslužita, da bi jo jedla, ker sta mi tako zmešala prêdeno. A povejta vendar, od kod vaju je sapa prinesla?“

Moški je bil Alojzij Brodnik, moj prijatelj iz mesta, gospodična pa njegova sestra

Mimica. Pravil mi je že večkrat, da me nekoč obišče. In obiskal me je ravno ta dan, ko me ni bilo doma. Ali moja sestra Lizika si je znala pomagati. Poklicala je mežnarjevega dečka, ki jima je pot pokazal do mojega postanka. Sreča je bila, da je še malo snega padlo. Seveda je rog kmalu trobil k povratku, in pol ure pozneje smo se vračali z nesrečno srno, z dvema zajcema in z lisjakom.

Lizika je v tem pripravila gorko kosilce. Kaj bi Ti pravil? Dobro smo se imeli, in Ti si bil dostikrat na vrsti. Brodnik se čuti srečnega, da je dobil mesto pri finančnem uradu, in tudi Tebi želi, da bi se podviral za to mesto. Zlasti Mimica Ti je od sile naklonjena in kaj rada recituje tvoje pesmice. Kaj poreče Josipina?

Ali najzanimivejše je to, da je razpisana služba arhivarja pri deželni knjižnici. Rado-slave, to bi bilo za Te! Pobrini se, saj prijatelj ev imaš že nekaj, in z Brodnikom poskusiva vsa pota, da dosežeš Ti to mesto, ki je kakor navlaš za Te. Celo moja sestra Lizika se zanima za Te, in odkar si ji poslal za god tisto drobno pesemco, fantazira. Ženske so pač kakor slama, ki se takoj vname. Prosim Te, da v drugem pismu rečeš kako zbadljivo o njej, drugače je ne morem tako hitro ohladiti. Ima znanko, ki je za kuharico pri deželnem predsedniku, in ta je menda dejala, da izpregovori tudi besedo za Te. Brodnikova Mimica pa upa pred pustom pri trgovskem plesu priti v dotiko s hčerjo deželnega predsednika in zastavi za Te vso zgovornost. Le škoda, da moj stričnik ni več kočijaš pri oni znani grofici v mestu. On bi gotovo položil za Te tehtno besedo.

Toda šalo na stran! Pobrini se, poprosi! Seveda prošnjo napravi nemško, zakaj visoki gospodje mnogo drže na to in „hudih Slovencev“ ne marajo. No, pa tega Ti ne boš napravil. Le škoda, da ni več „rešpehtarjeve kuharice.“

Z mojo kompetencijo najbrže ne bode nič. Župnijo oddaja vlada, in zapisan sem pri vladi kot nemirnež in strasten Slovenec. Toda dosti si radi tega ne bom belil glave.

Saj je svet velik, in ako Evropa ne more absorbirati tako malenkostne osebe kakor sem jaz, odprta mi je Amerika, kjer se mi smeje najlepša sreča. Brodnik mi je pravil, da je sedaj prišel v domovino neki ameriški misijonar ter nabira duhovnike in dijake, da gredo ž njim čez „veliko lužo“. Zelo je vsplamtela tudi v meni misel, da bi šel čez hribe in doli v deželo svobode.

Izroči svoji gospôdi moje poklone ter ne pozabi, kaj sem Ti svetoval! Pazi na zdravje, uči se zmerno, potrpi ter se kmalu spomni svojega

prijatelja

Krešimira.

XVII.

Izpod Čela, prosinca 189.

Zlato srce!

Pazil sem na zdravje, vložil prošnjo, učil se in potrpel: — a „njega od nikoder ni“. Moje zdravje se boljša počasi, moja kompetencija je šla rakom žvižgat, moje brskanje po arhivu je pri kraju in moja potrpežljivost išče konca.

Zdravnik mi je rekel, oziroma Tine Otrebnik iz trga mi je povedal, da imam milijarno tuberkulozo. Prepovedal mi je učenje in poučevanje ter svetoval, da grem iskat milejšega zraka. Tako vidiš, da je bil Tvoj trud zaman in da bom vendar-le moral poiskati drugega bivališča. V Ljubljano me ne mika, megleno ozračje tudi ni za moja pljuča; na Dunaju nimam kaj opraviti, v Opatijo iti ne morem, ker mi nedostaje novcev. Kam torej poželi moje srce? Spominjam se predobro Tvojega povabila, in da bi me ne bilo sram, bi bil že v Klancu.

Dahin, dahin

Möcht' ich mit dir, o mein Geliebter, ziehn.

Ah, kako me preganja neizprosna usoda! Železen greben je zadrila v mojo kožo in ne morem se ga odkrižati. Brez vesla jadram po morski površini ter čakam, kdaj se ladija razbije ob skalnati čeri.

Plovi, plovi, ladja moja,
U koj godjer kraj . . .

Baronu sem povedal menenje zdravnikovo ter odpovedal službo.

S hladnim srcem me je sprejel, s hladnim srcem me je odslovil — aristokrat plebejca. Niti vprašal me ni, kam pojdem sedaj? Baronica me je pa vendar-le poprašala, kam pojdem, dasi ni mogla, da ne bi otresla za slovo svojega zlobnega jezika. Tudi Berta je bila hladna, Genovefa pa je zazdehalala:

„Dobri kapelan!“

Še Margareta si je obrisala solzo iz očesa. Alfonzo pa je vesel, ker se mu ne bo treba nekaj časa učiti, dokler ne pride drug učitelj.

Kakor vidiš, sprejemem Tvoje povabilo ter pridem k Tebi za kapelana, če Ti bom kaj pomogel.

Odpiši mi, kaj in kako. Nekaj novcev še imam, da se me preveč ne ustrašiš.

Zvedav si, kako je prav za prav bilo s kompetencijo?

„Anderweitig verliehen.“ Tudi Brodnik mi je pisal ter me naganjal, dasi nisem imel dosti upanja. Kdo mara za starega, bolnega študenta? Tak si le Ti, zlato srce moje! Vidim in izkušam, da je svet trd, poezija — humbug in vse sebično. Stroj si, ki te rabijo, dokler se ne izrabiš. Kadar pa si izrabljen, tedaj proč med staro šaro. Blagor Tebi, dragi prijatelj, da si še ohranil kaj idealov, in za to imaš zahvaliti le svoj idealni stan, ki si ga izvolil. Blagor Ti!

Obetam Ti, da se hočem strogo držati hišnega reda ter se udati Tvoji absolutni komandi, kar se tiče mojega telesa. A tudi dušnih skrbij Ti ne bom napravljaj, čemu tudi? Izsrkana limona sem, ki pač ne potrebuje drugega, kakor da jo pusté v miru. Po Tvojem vrtu se bom šetal ter dihal vase čisti zrak. Le škoda, da smo še v sredi zime. Mrazi me rado in ne morem se z lepa ogreti. Pri peči sedim najrajši, pritiskam hrbet na pečnice ter zrem skozi okno na sneženo odejo. Solnčni žarki se skromno sujejo skozi ledene rože na šipah ter iščejo drobnih praškov po lesenih tleh. Medli žarki so, in da bi ne lesketali na belih sneženih plasteh po tleh in po drevju, mislil bi, da umirajo in da umró kmalu.

Podoba mojega življenja! Zima se oglašá tudi v mojem srcu, zima pusta, dolgočasna, in da ne bi tlela tam globoko doli v kotu iskrica moje mladosti, mislil bi, da srce pojema in ugaša in da ugasne kmalu.

Pa ne! Ljubeče srce moje mamice še greje in neti to tlečo iskrico, in dasi je mrtvo to srce, greje še vedno, greje hujše, in iskrica že plamení. Oh, leta mladostna, da vas ni nazaj!

. . . Po tvoji temni zarji

Srce bridko zdihuje: Bog te obvarji!

Čutim, izkušam, kje je sreča, prava sreča tega sveta. Zlati nauki, materini nauki; zlato srce, materino srce! Želim si še, da v Tvojem obližju zopet stopam po zeleni livadi, ob šumečem potoku proti materi fari, v skromno in vendar tako ljubo cerkvico. Želim si sedeti ob materinem krilu sredi bajnega božjega hrama ter strmeti na mične kipe svetnikov, na cvetoče cvetice v oltarjih, na goreče sveče in na svilene prtove, na žive stene in migljajoče kristale na lestencih.

Ali ni jih več, bliščečih trenutkov in medenih dogodkov!

Zlati čas je preč.

Pričakujoč Tvojega odgovora koprní

Tvoj

Radoslav.

XVIII.

Radoslav Alojziju Brodniku.

V Klancu, svečana 189 .

Predragi!

V tihem dolu, ob zamrznenem potoku, na samotnem bregu bivam ter zrem skozi ledeno okno v zimski dan. Strjene sveče visé ob slamnatih strehah, droben snežec se vrti v čistem zraku, in belo-sivkasti oblaki se sučejo na nebeškem svodu. Konjski zvončki zazvené tu pa tam na ledeni cesti, ljudje se zavijajo v kožuhe in suknje, črni vrani brskajo po tleh, in drobne tičice na drevju se stiskajo v svoje pernate kožuške.

Jaz pa hodim po sobi, zavit v dolgo haljo, premišljam in razmišljam — in dobro mi dene. Da se peč ne ohladi, skrbi skrbna

prijateljeva sestra Lizika, in da se preveč ne dolgočasim, skrbi moj dragi prijatelj Krešimir. Knjig imam na izbiro v njegovi knjižnici; izbiram in prebiram, a čudno to — najbolj mi ugaja sv. pismo. Čimbolj je prebiram, tem bolj zore v meni bujni sklepi, obzorje se mi čisti, otožnost gine, resnica se mi odpira, fraza se mi studi, svet gledam skozi prizmo vse druge svetlobe kakor nekdanj. Čudi se ali ne čudi, Renanovo „življenje Kristusovo“ sem vrgel v peč, čitam pa slastno Didonovega „Kristusa“. Krasan jezik, še lepša pa je vsebina.

S Krešimirom mnogo govoriva. Pameten dečko! Ni omejen, ni tesnosrčen, a tudi ne preveč prost, marveč rajši oster. Njegov nastop je tudi njegov zlog. Vedno bolj uvidevam, da smo bili včasih preveč strankarski in da smo večne resnice sodili preveč s strankarskega političnega stališča. Kar je res, je res: nedosežne so resnice Kristusove. In katoliška liturgija je polna poezije, katoliška hijerarhija pa najboljša vladalna ustrojba. Rad zahajam v nedeljo v cerkev, poslušam božjo besedo, in zdi se mi, da se mi vračajo nekdanji mladoletni časi. Ti se mi smeješ, a jaz sem srečen. Sentimentalna poezija se izgublja, in spet jašem mladeniškega Pegaza v gorskem zavetju. Vsaka stopinja, vsak pogled, vsaka sapica diše poezijo, in domišljija riše bujne podobe idilične zime.

Zdravje moje le počasi napreduje, in ljudje so me obsodili, da tisti študent v župnišču ne bo več jabolk tresel. Vendar pa se počutim mnogo boljše, in moj prijatelj me ne izpusti iz drakoničnega reda, katerega se moram držati. Le pomisli: celó cigarete ima on spravljene in daje mi jih le po dozah. Najina hrana je preprosta, a reči moram, da zna Lizika vsako jed prav vkusno in zdravo napraviti, bodisi še tako preprosta. Dobrodušno srce — ta Lizika! Bolj skrbi zame

kakor za brata. In vedno ve kaj novega povedati tam doli iz vasi. Tudi učitelj pride včasih pogledat. Kajpada se potem vsedemo, in škis se kriví pod našimi prsti, da je ves zelen.

Najlepše pa je, kadar Lizika odpre svoja ozka ustica in zapoje. Krešimir pritiska na godala, jaz pa godem kakor sibirski medved.

E, ni mi za mestne veselice: kmetiška ženitnina, na katero sem šel prejšnji teden s svojim prijateljem, je vredna deset balov in plesnih venčkov. Žal, da me je tudi na ženitnini prijatelj nadziral kakor kak profos. Hoče me ozdraviti — toda?

A bodi si že kakor je božja volja: jaz sem vesel, da me ima prijatelj pod streho, in svojega notranjega miru ne dam za ves bogati in rogati komfort posvetnega trušča. Utegneš mi očitati vetravost, neznačajnost, češ, da se dam sukati „črni suknji“ ter iz sebičnosti hvalim hišo in prednosti svojega prijatelja: toda ne bi me bolelo tako očitanje. Res, da sem bolan in pač lahko vesel, da me prijatelj pusti v miru, toda prišel sem s treznim motrenjem do svojega sedanjega prepričanja, in le žal mi je, da sem za svojih zdravih let ošabnosti pustil odprta vrata ter nalašč zaklepal duri resnici in pravici. Ako mi Bog dá ljubo zdravje, ostanem dosleden, in ni ga, ki bi me uklonil na drugo stran. Sedaj šele vem, da je res, kar mi je nekoč pisal izkušeni moj prijatelj, da je sladak jarem Gospodov. Prav veselilo bi me, ako naju kaj obiščeš. Rad bi šel sam, toda prijatelj me ne dá iz rok. Seveda Mimico prav iskreno pozdravljam ter jo zahvaljujem za skrb, ki jo je imela zame. Želim jo še videti in slišati. V prigibu ji pošljem drobno pesemco za pozdrav.

Tvoj

srečni
Radoslav.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

Molčé sva mu sledila z Maro.

Ozki prostor nas je bil kmalu poln gledalcev, nemo razvrščenih ob postelji, na kateri je sedel odprtih očíj bolnik, čudeč se in zajedno preširno motreč osebo za osebo; svak mu je urejal vzglavje.

Po mizi je resnosmešnega izraza razprostiral Turek svoje ranocelniške zanimivosti: nože, klešče, sondo, žago in drugo tako morilno orodje, ob katerega pogledu me je obhajala smrtna zona. Plaho je gledala te strašljive priprave Pirova sestra, sedeča na stolu, kamor jo je bil z železno pestjo posadil mali krvnik, ko se je hotela nesrečnemu bratu zgruditi na prsi.

V oknu je leno slonel pop, golobrad mož koščenega života, in dremal.

V tilniku sem začutil toplo, vlažno sapo in se obrnil: za menoj je stal Pedro, oko uprto v ranjenca. Mimo njega se je zdajci porinil Ilija in, primši mene za rokav, šepnil:

„Kje je gospodin Jules?“

„Kaj mu hočeš?“

„Na njegov ukaz sem dal prinesti semkaj velike vreče slame, da bomo imeli na čem spati. Toda ne vem, kje naj bo spalnica.“

„Išči ga v kuhinji ali v hramu poleg.“

Ranocelnik se je bil med tem polotil svoje žrtve . . . Po bliskovo kakor podlaga je skakljal od mize pa do postelje in zopet nazaj, izplakoval rane, prikrojal obveze, pretipaval bolno meso, štel utripe žile, ukazujoč županu s hripavim rezkim glasom, sličnim klicu petelina, kam in kako prijeti ranjenca, ki je ob vsakem pritisku zdravnikovih prstov zagnal pretresljiv stok.

Vendar ni dolgo trajalo to konvulzivno zvijanje in vspenjanje života, ti pretrgani, nervozno se izpreminjajoči glasi muke in trpljenja, zakaj težka omotica se je usmilila

bolnika ter kirurgu pomogla, da je brez ovir končal delo. Še jedenkrat premotrivši z večšim očesom ranjenca, postelj in njegovo sobo, je jel tiho pospravljati svoje preparate v usnjato vrečico. Da je takrat prodril kdo s pogledom v njegovo dušo, videl bi bil ondi ošabno čustvo imenitnosti.

Pravzaprav se je smel „postaviti“, zakaj svojo stvar je umel v resnici dobro, čeprav ni tega kazala njegova zunanost, še manj pa njegovo kretanje . . . Vsaj jaz sem ga imel početkoma za navadnega mazača, k večjemu konjederskih zmožnostij, in se zanimal za njegovo operacijo zgolj iz hudobnega namena, da vržem „to pomivavko“ pri prvi nerodnosti pod kap. Tem spoštljiveje sem sedaj sodil o njem in ga, ko je baš hotel k durim, tudi prijazno nagovoril:

„Kako bo z možem, vrli efendi?“

Moja ponižnost je postala rodovitna podlaga za njegov ponos in za njegovo samozavest; neverjetno naglo je rastla osebeca in mi skoro prikipela do rame. Obraz njegov pa je bil jeklenostrog, oči zakrožene proti stropu, plavodlakasta kozja bradica v ravni črti s krivokljukastim noskom, ko je za-regljal v idealnem sopranu:

„Slabo, slabo! Sanitas aegra, vomica scalpelli . . . neozdravljivo!“

Križ božji! „Bolno zdravje“, oteklost ranocelniškega noža! Po udih me je zazebló in v glavi se mi je hotelo zmešati Ves omamljen in uničen sem zastokal:

„A ti, efendi, zlečiš strašni bolezni! Jaz vem, da jih zlečiš!“

„Težko, težko . . .“, je mrmljal, skrivaje notranjo zadovoljnost. „Doslej se še nikomur ni posrečilo . . . Toda — upajmo! Hitim, da izgotovim kapljice zoper mrzlico, ki se že prikazuje pri bolniku, in potem hočemo videti.“

Kakor da ne pričakuje nobenega vprašanja več, se je brž zasuknil in stekel ven.

Mož je bil izmed tistih, ki so v bistvu krotki in pohlevni, a si, prav ker so plitvega duha, pri vsaki priliki hočejo navdati čar in dražest posebnosti in imenitnosti. Tako je, stremé po učinku, planil na dan z latinskimi izrazi, katere je bil Bog zna kje pobral, in ki naj bi naslikali Pirovo stanje ne vem zakaj brezupno: a zraven je lepo domače izpovedal, da je jedina nevarnost v mrzlici, v čemer se je izdal strokovnjaka. Vesel sem bil, da bo moči ohraniti Piru življenje in dal izraz tej misli nasproti Mari, ki je bila pogrnila bel prt čez mizo in na vrh postavila sv. razpelo.

„Abdul-efendi je izvrsten zdravnik“, pohvalila je Turka; „in trdno verujem, da mi reši brata. Vendar božja roka je silnejša in duše njegove naj ne pogubi!“

„Ko se Piru povrnejo nekoliko moči, ga spravi z Bogom djado pop“, dodala je šepetom in me pogledala neskončno žalostno.

„Kaj je odredil ranocelnik?“

„Izjavil je, da se povrne takoj . . . Ta čas bom jaz stregla bratu, a moj soproger hlapec morata nazaj na dom. Proti poldnevu pa pride semkaj moja hčerka.“

„Kje te dobim popoldne?“

„Tukaj, gospodine! Abdul-efendi ne pusti, da bi prenesli bolnika v selo, — tedaj ostane tu pri njem!“

„Dobro. Rad bi s tabo govoril, ti povedal način in vzrok Pirove nesreče, povod našega prihoda in več drugih podrobnosti, za katere sedaj ni prilike; tudi sem utrujen in zaspan, da se jedva premikam.“

„Da, gospodine, idi počivat! Ležišče tebi in tvojim sopotnikom je pripravljeno. Slame je dovolj, in hlapcu sem velela pokriti jo z rjuhami; volnene odeje za slehernega vas tudi ne manjka.“

„Srčna hvala!“

„Da vam je všeč, bi vam bili uredili boljšo spalnico v naši hiši —.“

„O, čemu? Da smo le pod streho in da nas ne nadlegujejo radovedneži. — Če boš morda potrebovala kake pomoči, prosim, po-

trkaj kar na steno, in bom ti precej na razpolago. Zdrava!“

Poklonil sem se ji, stisnil njenemu možu roko in se tiho odstranil s Pedrom.

Naša „spalnica“ je bila druga manjša soba v hiši z dvema oknom in brez pohištva. Francoz in Ilija sta bila tla do cela porabila za postelje, in prostora je bilo tedaj obilo.

Medla luč leščerbe pod stropom nama je pri vstopu pokazala Francoza že spečega ob steni, Ilijo baš sezuvaločega opanke.

* * *

Bilo je okolo poldné, ko sem, prebudivši se čil in pokrepčan, stopil pred hišo. Tovaršev ni bilo nikjer.

Za menoj so zaškripale duri, in na pragu sem zazrl Maro, ki me je slišala iti in mi sedaj naznanjala, da se je bila mala družba pred pol ure odpravila k Cirilu Kehlebarevu na kosilo.

„Ilija pa mi je naročil“, tako je dejala, „da naj te pokličem točno ob polu na jedno, zakaj ob jedni uri bo južina gotova. Buditi te nihče ni maral, ker si baje presladko spal.“

„Si sama tu?“

„Jelena je pri meni.“

„Je-le-na —? Kdo je to?“

„No, moja hčerka!“

„A! Jo-li morem videti?“

„O, zapovej, gospodine! Toda bolje je, da jo pripeljem venkaj . . . Bolniška soba ni za pogovore, najmanj pa, če stanovalca najljuteje napada mrzlica.“

„Mar je Piru —?“

„Grozno trpi; sedaj je že drugič, ko mu plamti in vre pod lobanjo, da tuli in vpije kakor obseden, da mu blodijo po možganih zagonetne in večkrat strašne misli . . . Nikogar ne pozna. Abdul-efendi meni, da bo še jeden tak napad, hujši od prvih dveh; ako ga premaga, je rešen. Prosim hočem Boga na kolenih! — Toda, dovoli, da grem po Jeleno.“

Nisem idealist in romantik, ki riše sliko, kakor je še nikdar ni nosila ta revna zemlja; nisem častilec ženskih, ki jim z zastopnico

njihovega spola hoče peti čast in slavo, kakor je morda ne zaslužijo; pač pa sem popolnoma nepristranski ocenjevalec gledé na deklico, s katero na tem mestu seznanim svoje čitatelje. Pesniški vzos pa, ki mi vselej ob spominu nanjo polni srce in ki bi utegnil zakriviti, da zdrknem raz stezo resnice, mi baš v tem-le hipu na vrlo prozajičen način odganja — prašič, neprestano strastno kruleč in cvileč na sosednjem dvorišču.

Jelena, hči Mare Saranosove, je bila takrat stara 12 ali 15 let severne veljave. Vitko in visokostasna se je v svoji svetli obleki in s svojim elastiškim hodom zdela bajna vila, katero bilke in cvetlice v udanem navdušenju dvigajo na svoje rame, da je videti, kakor bi se ne dotikale mehke nožice tal. Ogledovalec je nehoté zadrgetal pred njeno mamljivo lepoto: vanjo je bil vlil Stvarnik vso velikost svojih darov, ustvaril to telo kot cvet zemskih del. Bilo ni madeža na njeni postavi in bilo ni madeža na njeni duši; tu je bil jeden sam čist, blag, plemenit čut — čut dobrote; tu ni bilo revnih strastij, ne nizkih nagibov, ne škodljivih slabostij, nego vrlina za vrlino ti je tem lepša zažarela nasproti, čim globlje si dospel v ta popolni značaj.

Da, to je bilo bitje, od nebes poslano v solzne nižave, da osreči onega, ki je vreden sreče, in da pogubi tistega, ki je ni vreden.

A je-li človek na svetu vreden sreče?

Tako je ta deklica kasneje posegla usodno v moje življenje — — —.

VIII.

Na večer istega dne sem sedel ob Pirovi postelji in nemo gledal v tla.

Sporočil mi je bil po Jeleni, da želi govoriti z mano, in radovoljno sem se mu odzval. Bila sva sama v sobi. Mrzlični delirij ga je bil popustil, in ležal je na blazinah, oprt ob desni komolec.

Skozi odprto okno je lil sivi mrak.

„Dvomil nisem, da pridete“, pričel je slednjič bolnik. „Prisodil sem vam toliko duha, da prezrete predsodke takozvanih dobrih ljudij proti zločincu —.“

„Dom in svet“ 1898, št. 21.

„Glavni motiv je bila pač radovednost: nadejam se najti pri vas ključ k nekaterim dogodkom, ki so mi doslej še nejasni.“

„Prav! Dobili bode pojasnila vsemu, zakaj uteha mi je, ako nihče naopak ne sodi o meni. Videli ste mnogo, no spoznali ste malo; spoznati mojih dejanj pa vam ni bilo možno, ker niste poznali mene. Če kokoš požre črva, še ni zato ujeda, in če sem jaz kradel in goljufal, še nisem zato zločinec.“

„Morda poštenjak?“

„Poštenjak niti nečem biti! Pošten je k večjemu kak norec, da brišejo potem drugi obenj noge! — Bil sem vsekdar trd socialist, in moje načelo je slovelo: ‚Ker so ti vsi zemljani bratje, jih ljubi kot brate in ne stôri nikomur škode.‘ In nisem zahteval delitve z beračem, ki bi moral za svoje bratoljubje poginiti potem od glada, pač pa sem vzel bogatinu, ki spravlja denar za dediče in potomce, da se bodo mogli kar brez truda in dela mastiti . . . Mar sem pahnul Julesa v nesrečo, ko sem si prilastil njegovo listnico? Da mu ni za bogastvo, bi se ne bil podil s takim naporom za mano! Bogati hočejo biti ljudje, bogati! Ne tako, ker hlepé po nasladnosti in razkošnosti, mnogo bolj, ker hočejo košatiti se in bliščeti . . . O, zlato-okrašena ekvipaža z arabskimi žrebci silno imponira blatnemu težaku, in globoko bo uklonil golo glavo, umaknivši se v jarek! Denar, ta dá veljavo!“

„S tako ironijo govorite o bogastvu in denarju; čemu ste tedaj ugrabili Julesu toliko vsoto?“

Nekaj trenutkov je molčal, zatem rekel mračno:

„Jezilo me je, da sem ubog.“

„Vas, ki se posmehujete bogastvu? — No: ubog! Mar je uboštvo sramota? Treba zato zavidati premožnega bližnjika? Kje je tukaj ponos, moralna moč, da se dvignete nad brozgo sebičnosti in nevoščljivosti!“

„Ali naj sem umrl lakote?“

„Ha! Vendar ne mislite, da vas je Stvarnik imel za norca, vam dal zdravo pamet in zdrave ude, a vam oboje uklenil, da vas umori glad? Na delo, dokler se giblje mazinec!“

Vsakdo se more pošteno preživiti, če le hoče.“

„A se priplazi bolezen . . ., pride tudi starost . . .“

„Pridni in marni vedno ž njima računa; njegove moči so gotovo sorazmerne s težavami, s katerimi se mu je boriti: sicer bi to nasprotovalo naravnim zakonom. A ko je porabljal dane mu moči in izkoriščal dani mu čas, si je zgradil trden bran zoper starost in bolezen.“

„In te vedne, težke in glodajoče skrbi, skrbi za obstanek? Kako moré človeka, kako mu jemljó voljo in pogum! Kako je nasprotno mikavna, kako prijetno vabljava misel, da se bo živelo brez skrbi, brez žaljev in pôtnega čela — če se vzame bogatinu, kar ima preveč!“

„Ravno tukaj je treba zadostne moralne moči, ki okrepi človeka in ga vzdrži nad prepadom. In tisti, ki zaničuje življenje brez trpljenja in neustrašno, da, rad svoje žive dni bojuje boj z nadlogami in nesrečami in se roga svoji žalostni usodi, zaupajoč jedino vase, — je meni vzor junaka!“

„Samo jedenkrat sem bil tat, in še takrat me je bil premotil zloben demon in — sila: bil sem istinito popoln berač.“

„Brazgotina, katero ste si bili naslikali na nos, se mi zdi zeló sumljiva . . . Kdor mora skrivati pravo svojo podobo, ne hodi dobrih potov.“

„Storil sem to, da bi me ne mogla zaslediti policija, ker brazgotina me je močno izpremenila, in če sem jo odstranil, bi se ne vjemal več vaš opis moje osebe z istinito mojo zunanostjo. Verujte pa, da se je to zgodilo prvikrat!“

„A kaj ste namerjali z Asparuhom?“

„Hm . . . Hristo ga je hotel na preprost način oskubiti za nekaj stotakov, za katere ga je pred letom bil odril skopuh, in podariti meni. Ker sem pa jaz preje naletel na denar, se je stvar v toliko izpremenila, da sem jaz prevzel ta posel, voljan pokloniti Hristu plodove tega načrta. Kajpak se je imelo to zvršiti zgolj v slučaju, da nam odplava zaklad v znani vam votlini.“

„Projektirani zločin opravičujete s tem, da bi bili Asparuha le kaznovali zaradi grdo priskoparjenih novcev . . . Naj bo! No, vest vam teží druga krivda, krivda preteklih dnij, učinjena nad Asparuhom in njegovo hišo.“

„Ah! Tu je glas mojega srca najbolj miren in ne kesam se svojega čina niti nocoj, ne kesam se ga tik pred smrtjo, katere votle, prežeče korake že slišim tam ob steni . . .“

Kakor da mu telesno živí stvor domišljije, je pozorno prisluškal v večerni mrak.

„Ona je . . .!“ je vzdihnil in položil glavo nazaj na blazino. „Žile bi rade bile hitreje, a premalo je krvi na kolesih . . . vse prazno . . . prazno, kakor je bilo prazno moje življenje. In mislil sem vse dnove, da rešujem veliko, važno nalogo, da živim posebnemu, koristnemu smotru . . . Zmota! Vse zmota, pusta, puhla, neumna zmota . . .“

Nervozno je mečkal rjuho in nemirno sopel.

„Ne razburjajte se! Vam bo škodilo, a zdravje se baš vrača.“

„Ej, prijatelj, proč je, proč! Predobro čutim, dasi nisem hotel razodeti Mari . . . Ubožica! — O, rečem vam, ni je čez sestrino ljubezen! O materini ljubezni govorijo, a te nisem poznal. In druge je ni, je ni na svetu. Prevara zgolj ali domišljija! Humbug! In ljubezen je bila moje zlo, moje gorjé, moja poguba . . . ker ljubezen, lahkomiselno poteptana ljubezen je hudobija . . . in moja ljubezen je bila hudobija. O, žensko, ki je zavrgla, v prah poteptala tvojo ljubav, — še ljubiti, je velika krivda! Ah, saj te nisem več ljubil, nego sovražil sem te, smrtno sem te sovražil, Teodora!!

„Ne zabi me!“ žalobno si dejala,
Ko roko zadnjikrat sem ti poljubil,
To roko, katero tolikanj sem ljubil —
Saj ž njo samo mi sreča bi sijala!

A nad menoj usoda je divjala.
Kar bilo mi najdražje, sem izgubil;
Ne jaz, — no drug je krasno tebe snubil.
Naj vedno bi se radost ti smehljala!

„Ne zabi me!“ — Minule gledam dnove . . .
Ker ljubil sem te, moral sem trpeti —
In rabelj bila ti! Čuj, divje slove

Moj spev: Kès v srcu ti grenak zaneti!
Razbita ladija mi v vihri plove . . .
Spomini nate bodo naj prokleti!“

Dočim je prvi del soneta deklamoval počasi, skoro šepetaje, zataplja se v sladke spomine, je v drugem delu pri vsaki besedi burneje rastla in kipela njegova strast, in je pesem končala slednjič z mogočnim zvokom, katerega je votlo ponovil v rosni mrak, da je bilo tem bolje poznati tožečo boleost duše.

Bolnik, katerega je bil ob zadnjem zlogu zgrabil hud kašelj, je upehan zatisnil oči, in vladala je sedaj v sobi ona globoka tišina, ki nastane, kadar se govor umakne čustvom.

Le v trohljivem tramu je glodaje škrtal črv.

Zopet je pričel bolnik:

„Bil sem некоč dober, mehak, usmiljen, ljubil sem celi svet, ker mi je bila neznana njegova zloba, njegova propast. Navduševal sem se za lepoto, živel plemenitim vzorom, hotel blagor in korist domovine in človeštva . . . Bil sem pesnik. Pesnik ne za čast in slavo, suženj svojega pohlepa, zaslepljena reva, ampak pesnik sebi v probujo, ubogljiv otrok svojemu geniju . . . Moje pesmi donijo v mirni gorski koči, ko zbere zimski večer dede in sinove krog toplega ognjišča; moje pesmi bodo donele, ko bodo korakali junaki na boj morilni! — Zlati časi, ki so mi prehitro odbežali in me vrgli zato v kužni objem črnih pošastij, večno-nočnih furij, ki so me preganjale in drvile v opojnem vrtincu do ure, ko sem jih plačal — haha! — odslovil s svojo krvjo! Z dvajsetim letom sem ljubil deklico, ki mi je postala nezvesta. O, ko bi bil samo njo izgubil; ko bi me ne bila ž njo vred zapustila i moč mojega duha! Sam nesrečen, obupan, sem sklenil peljati bližnjika v jednako neizogibno trpljenje . . . In bil sem brez srca. V blaznem trenutku pobegnivši od strica-dobrotnika sem se potikal okoli, dokler me nista glad in beda prisilila k delu; takrat sem vstopil v trgovino Asparuhovo, takoj početkoma namenjen, da postanem tej hiši poguben demon . . . Ha, kaka slast je bila to za moje zastrupljene prsi, ko sem blede Slavici z jednim sunkom podrl bujno sezidane gradove, in kako se je zvijsal in vspenjal sladkega zadovoljstva siti zmaj v prazni votlini mojega srca, ko sem zvedel za njeno smrt! In kakor

kri prve ovce razvname volka, da strastneje kolje žrtev za žrtvijo, tako je ta čin še silneje razjaril plam gneva v meni. Grohotaje sem iztrgal Pedru Izabelo . . . v vražjem prokletstvu sem grešil nad rodnim bitjem — posnemajoč Markovo pisavo sestavil list, ki je odločil usodo Jelenino.“

„Ste to storili iz lastnega nagiba?“

„Oh! Dolžan sem bil Hristu vsoto denarja — in ta dolg sem poravnal s sestro samo . . . Judeževi novci, ki so priklicali nadme njeno kri! Sam satan je Marku udahnul misel, da sem jaz krivičnik. Kako bi bil sicer zadel ravno mene! Prišla mu je ideja nakrat, a oprijel se je je s trdovratnostjo blaznega — in vrezal nocoj v moje meso ves pekel svojega razpaljenega srca . . . Da, kakor mene moje rane, tako je morala peči in žgati žrtve nesreča, katere brezno je zgrnila nad njimi moja roka! — Bičal sem žene, ker žena mi je zagrenila življenje, osvetil pa jih je nož . . . Bridka ironija! Pa kako sramotno sem podlegel! Oslabljen vsled razkošne gostije sem lezel v klet, da z vodo pohladim izsušeno grlo. Tu mi poklekne nekdo na hrbet in mi na mah truplo zdrgne v klopčič. Spoznal sem Marka. Smejé je počel trgati raz mene obleko in pel pri tem z glasom svečenika pri pogrebu, da je zabodel v samotnem gozdu svojo nevesto, jo položil v skalnat grob, kamor se i on vleže, ko ji prinese moje srcé, češ, da mu je ona tako velela . . . In v svojem in v svoje Jelene imenu, katerih skeleča znamenja vidite na mojem obličju, mi je zapičil nož v kožo nad srcem. Od zunaj pa je udarjal na sluh zamolkel ropot in jedva slišni klici. Hotel sem vpiti, a oni me je jel daviti in, ne zmené se za hrušč, počasi, počasi, kakor da se igra, vrtal proti srcu —.“

„Ni vas torej nič ostavil, da se prepriča o vzrokih ropota?“

„Ne . . .“

„O, monsieur Jules, kako si nas nalagal!“ sem dejal na tihem in zopet prisluškal Piru, ki je čudno vznemirjen in trepetaje nadaljeval:

„Niste me rešili smrti . . . Vir življenja mi je odtekel, in kar me še hrani, je sam

ogenj, lezoč ogenj, ki me ne pusti umreti. Netijo ga pa — glejte jih tam ob steni — temne sence . . . moje žrtve . . . Ne čutite njih žgočega diha? Kako režé, kako preté! Ha, kaj mi hočete?“

Topo je bulil v zid in hripavo kričal:

„Pustite me! Dal sem vam svojo kri . . . Pustite me! Proč, proč! Ne puhajte v žerjavico, da ugasne, — da bom mogel umreti —

Humbug kleti, vražja ti golazen,
Razkosaj ude mi, ho! čehni trup narazen!
Zasadi kremplje v drob, izkljuvaj mi oči;
Samo umreti — —“.

„Oh, oh!“ je ril s čelom v blazino.

„— Ognjen mi v žilah pluje strup,
Morí in krivi . . .“

Saj mi je žal, saj se kesam . . . Milost, milost!

Trpljenje to . . . zaslužil sem?
Odpusti, peklo! Naj umrém . . .“

In zopet je bíl z rokama krog sebe.

„Ho, pomoč, pomoč! Ta ogenj
— tako tiščí, tako skelí . . .
Nihče mi ga ne pogasí?!

Pomoč!

Pošasti zlè — trepet in strah —
Po meni stegajo roké!

Pomoč!“

V obupnem strahu je zagnal blazino ob steno, kjer je menil zreti svoje preganjalke — jezne erinije —, skočil po koncu in treščil pri tem z glavo ob rob postelje, da se je takoj nezavesten zvalil nazaj.

Isti hip sta prestopila prag ranocelnik in Mara.

Več nisem vstrajal v sobi. Pograbil sem klobuk in hitel pod milo nebo, kjer me je objel sveži, vedno poetiški gozd s svojim balzamsko utešljivim dihom . . . Kak sveti pokoj v božji naravi!

Šuštel je listje in padala je rosa — padala meni v srce, je pohladila . . . Raz košate veje pa mi je pelo sto jezikov:

Mir, mir, mir!

Ura za uro je potekala . . .

Visoko na nebesnem svodu se je utrnila rudeča zvezda in blede ugasnila nad streho, pod katero je doboril smrtni boj Pir Haronis.

* * *

Popoldne drugega dné sva z Julesom ležala za leskovim grmom koncem ozke dolinice in prežala na divje golobe, ki so prihajali napajat se k studenčku, izvirajočemu par korakov pred nama in izgublajočemu se za tri sežnje v močvirnatih tleh. Osem imenovanih tolstih ptic je že napolnjevalo platneni vreči ob najinih nogah; no, bilo nama še ni dovolj, in potrpežljivo sva čakala novega roja, ki je moral dospeti sleherni minuto, zakaj od trenutka, ko sva posvetila slednjemu, je potekla že dobra ura. Sicer se pa nikakor nisva dolgočasila. Že sem bil namreč razkril strmečemu Julesu galantni svoj sestanek v Kazanliku, in tej izpovedi je sledila takoj živahna debata. Šlo se je za to, ali je ona Izabela v Kanzaliku Petrova ugrabljena soproga, ali ne . . . Jules je bil „za“, jaz „proti“ ali bolje, jaz nisem bil nič, zakaj že davno sem bil s svojimi ugovori slavno propadel, in utemeljeval je sedaj le moj nasprotnik z vedno zanimivejšimi in vratolomnejšimi hipotezami, fakti in vzgledi verjetnost svojega naziranja.

„O drugih pomislekih se sploh nečem z vami prepirati“, govoril je med živahnim mahanjem, „ker so prerevni, ampak ono, kar ste rekli gledé na romantiko, me preveč grabi, da bi molčal. Monsieur, bodite uverjeni, da se mi v srce smilite! Hočete resnico, pa prezirate romantiko, češ, to je nekaj čudnega, nadnaravnega . . . Toda zatrjujem vam, da je resnica samo v romantiki, zakaj svet, — ki je resničen — in romantika sta pretesno spojena, da bi bil oni brez nje; in če vam je ljub markanten izraz: svet sam je največja romantika! Ker sem torej na podlagi tega prepričan, da se sestaneta Pedro in Izabela baš tu ob Balkanu in sicer po vas, prav za prav sedaj po meni, popeljem Pedra v Kazanlik in naj mi ga je vleči tje v verigah!“

„Če ste vi prepričani, da je ona Izabela Pedrova žena, vendar potem še ni gotovo, da je tudi v istini! Računati se mora z vsemi slučaji . . . Naj se stvar izjalovi — kaka bridka prevara zopet za ubogega Pedra!“

„Pedro je mož, ki prenese sleherni prevaro! Sicer ga pa nečem po nepotrebnem

mučiti; v to sem si izmislil sledeči načrt: Pedro je strašno bolan na živcih, kakor veste, vsled minule razburljive noči. Izjavil je, da hoče kam v toplice, da si zopet utrdi zdravje. Predlagam mu Tatar-Bazardžik, in preprosim ga tudi, da gre tje, ker so ondi najboljše toplice na Balkanu. Od Tatar-Bazardžika pa ni daleč v Kazanlik. Midva torej pojezdiva lepega dne k gospej Izabeli — s fotografijo Pedrovo —“

„Dobro!“

„— jo pokaževa ob priliki gospej, rekoč, to je najin bolni sopotnik, ki vas ne more posetiti . . . In če spozna ona v nji svojega izgubljenega soproga, — dobro; in če ne spozna v njem nikogar — tudi nič škode!“

„Dobro! Kdaj odri-nemo iz Madsere?“

„Pojuternjim rano bo Haronisov pogreb in . . . čakajte! Kdaj odhaja vlak z bližnje postaje Aidos proti Plovdivu —?“

„Ali bomo potovali z vlakom?“

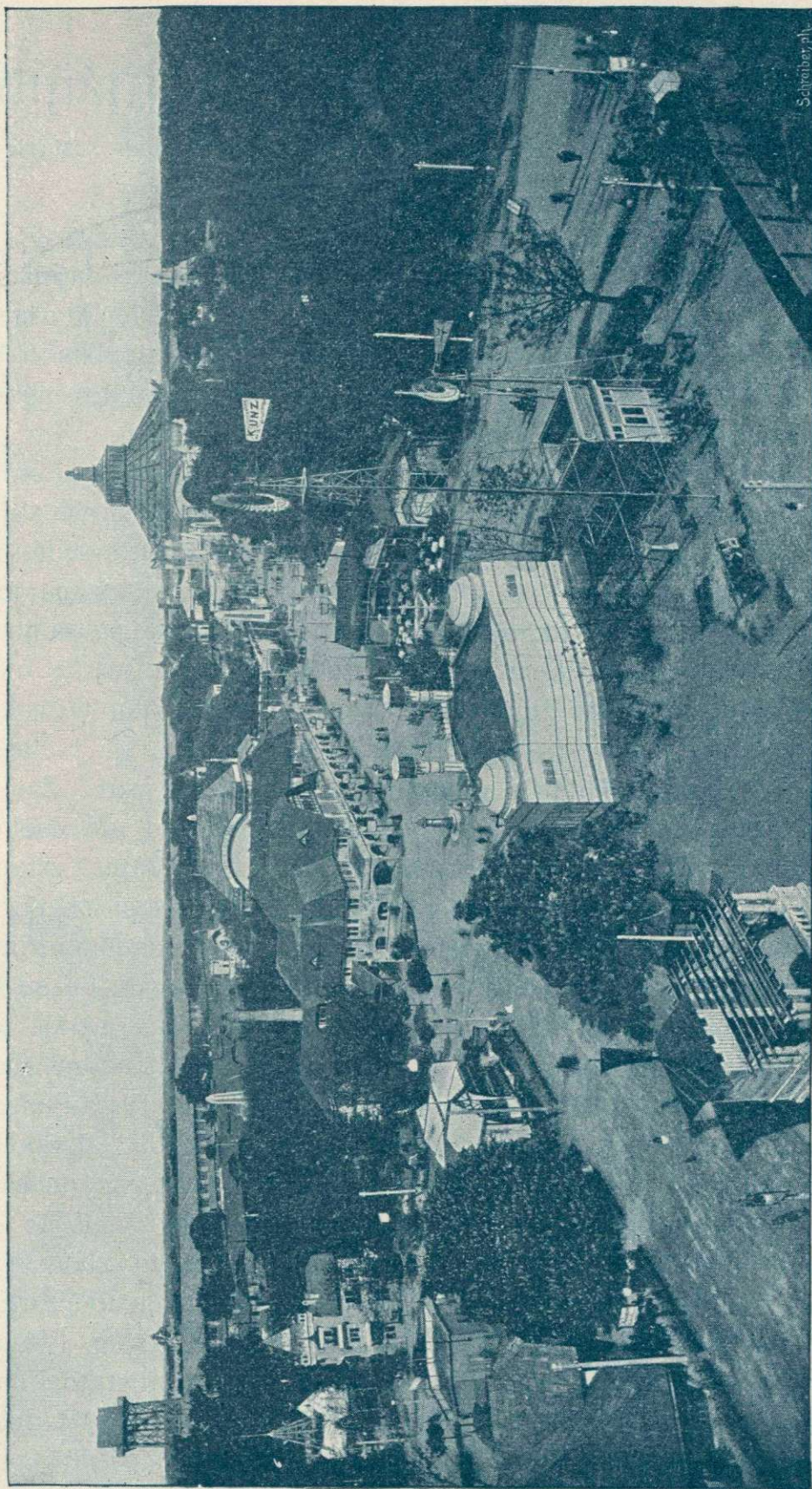
„Je mnogo hitreje nego s konji, in mi hočemo stvar dognati kmalu!“

Vzel je iz listnice vozni red bolgarskih železnic in iskal po njem . . .

„Ahá! Ob jedni uri popoldne osebni vlak iz Burgasa . . . Torej velja?“

„Velja.“

„Bien. Živela — hop! pst — Glejte jih!“

Dunajska jubilejna razstava. (Zaključena dne 18. vinotoka.)

Tropa kakih štirideset golobov se je bila z glasnim vriščem spustila na hrast kraj vodice.

Buum —.

Sprožila sva oba nakrat.

Kri nekaterih tic je rudečila mahovita tla.

„Dovolj za danes, monsieur Joseph?“

„Dovolj.“

Na zapadu je tonilo solnce. (Konec.)

Slovénska liturgija pri Južnih Slovénih.

(Povestne črtice. — Poleg *M. Mesića*, *S. Ljubića* i. dr. sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Razne zgode in nezgode.

Odkar je bil papež Inocent IV. zopet potrdil porabo slovénkega jezika v službi božji, razprostranila se je slovénka liturgija skoro po vseh s Hrvati nastanjenih pokrajinah, kakor nam dokazuje množina glagoliških spominikov o slovénkem bogoslužju. Glagoliške župnije so bile v Hrvaškem Primorju in Vojniški Krajini, vsi današnji Dalmaciji z vsemi otoki Jadranskega morja, skoro v vsi Istri in velikem delu provincialne Hrvaške, nekatere župnije so segale tudi prek njenih granic tje do Požge in do Djakova v Slavoniji. Pa tudi v Bosni, Arabniji in v drugih tamošnjih stranéh, kjer so bivali ljudje katoliškega veroizpovedanja, obhajala se je služba božja v slovénkem jeziku po rimskem obredu. Celó med Slovence se je razširilo glagoliško-slovénko bogoslužje, zlasti med primorske, pa tudi kranjske, kakor bomo še pozneje slišali.

Vendar se ni v onih stranéh slovénka liturgija nikdar rabila sama; poleg nje, a mestoma tudi nad njo, je stala latinska liturgija. Prevladovala je slovénščina v Istri, počenši od reke Raše, v hrvaškem Primorju, v Vojniški Krajini, v Dalmaciji do reke Krke, in na bližnjih otokih. A središče glagolice je bil vedno Senj. — Toda slovénka liturgija ni bila vedno tako razširjena. Tudi sedaj je imela mnogo protivnikov. Razven Nemcev, Madjarjev in Italijanov so ji bili neprijatelji tudi cerkveni vladarji. Tako je puljski škof Klavdij Sozomen hotel glagolico odpraviti v isterskem mestu Reki leta 1593.; in oglejski patrijarh Francesco Barbaro je na škofovskem zboru v Vidmu l. 1596. izrekel željo, da se v škofijah njemu podrejenih namestu slovénkega jezika uvede jezik latinski. Pa tudi šibeniški škof Vincencij Arigoni je silil duhovnike glagoljaše,

da se učé latinščine (ok. l. 1623.), in senjski škof Peter Mariani (ok. l. 1654.) je javno napadal slovénko bogoslužje ter branil pevati mašo v slovénkem jeziku; a oba je Rim zavrnil.¹⁾

Taki in slični poskusi ne bi bili mnogo škodili slovénki liturgiji, ako bi jo bilo slovénko duhovništvo dostojno zastopalo. Ali duhovščina je bila takrat tako zanemarena, da ne samo ni iskala višjega naobrazjenja v jeziku omikancev, kateri je bil tedaj na zapadu latinski, nego se je tudi malo trudila, da točneje spozna slovénki bogoslužni jezik. Zato ni mogla čuvati izročene svetinje, slovénke liturgije.

Nekateri vrhovni pastirji so se vrlo trudili, da si vzgojé naobraženo in cerkvenemu slovénkem jeziku veščo duhovščino. Zato so ukazovali, da se bodoči duhovniki marljivo učé tega jezika, ter so v ta namen osnovali posebne učilne. Tako so delali: spletska nadškofa Sforza Ponzoni l. 1620. in Stefan Kosmi l. 1688., zaderski nadškof Vinko Zmajević l. 1729., in spletski škof Ljubimir Bizza blizu Omiša leta 1750. Zanimivo je slišati, kako je cerkveni zbor v Spletu tedaj, l. 1688., sodil o slovénki liturgiji in o bogoslužnem jeziku slovénkem. Pravi namreč: „Ker je med tridesetimi stranskimi župnijami te škofije samo osem župnij latinskega obreda, ostale pa so ilirskega (kajti po lastni in prekrasni svete matere cerkve povlastici se vrši v ilirskem jeziku služba božja), zato se mora zeló paziti, da se istega jezika dobro naučé in učé. Kleriki (semeniščniki) morajo znati azbukvidar (abecednik); poučujejo naj jih sposobni duhovniki, kateri naj zlasti za to skrbé, da ilirsko pismo, v katerem sta spisana misal in brevijar, točno znajo; drugače naj vedó,

¹⁾ Mesić 388; Ljubić II. 335, 348.

da se k sv. redom ne bodo pustili, ker se pri Ilirih istotako vpoštevata ilirski pismeni jezik, kakor pri nas latinski.“ Važna je tudi prisega kanonikov senjske škofije od l. 1703., ki se glasi: „Jaz I. I. obetam, obljubljam in prisegam . . ., da bom osebno upravljal isti kano-
nikat, glagolice se vsaj v pol letu naučil, da bom v koru tudi pri službi ali brevijarju v ilirskem jeziku, pri jutrnica in popoldanjih urah, in bom njegova prava in svoboščine po moči branil.“ Tudi cesar Ferdinand II. je posredoval pri papeški stolici za boljše poučevanje duhovnikov glagoljašev, ter poklonil rimski propagandi (zboru kardinalov za razširjanje vere) v Benetkah kupljena glagoliška pismena ok. leta 1620.; a papež Benedikt XIV. je odredil leta 1742., da se v Urbanovem kolegiju (velikem semenišču za misijonarje) v Rimu utemelji stolica za cerkveni slovénki jezik.

Ali niti ti koraki niso obrodili zaželjenega sadu, ker so ostali še vedno nasprotniki, kateri niso v njej videli onega pospešila za duhovno življenje narodov slovénkih, zaradi katerega sta jo bila slovénka apostola uredila in so jo sv. očetje papeži odobrili. Še početkom XIX. veka je osorski škof Franc. Pet. Rakamarić na lošinjskih otokih odpravil slovénko službo božjo in ukazal latinsko leta 1802.; v Zadru pak je nadškof Josip Fr. Novak, rodом Čeh, leta 1829. zatrl slovénko semenišče, kakor je tudi že preje propalo semenišče pri Omišu itd.¹⁾ Zato je jela propadati i glagolica in v slovénko liturgijo so se vrinile še cerkvenim določilom protivne navade. Duhovniki namreč nevešči slovénkemu jeziku in pismu so prepisali z latinico vse ono, kar se na glas čita ali peva pri sv. maši ali službi božji, ali pa so uvažali v službo božjo živi hrvaški jezik. Pomankovalo je pač tudi slovénkih misalov glagoliških, a ono, kar se je nahajalo, bilo je jako težavno čitati, ker je bil tisek nejasen in zapleten. Tudi razlika med jezikom slovénkim in hrvaškim, posebno onim, ki je navaden v Primorju in po otokih, ni ravno

velika. Tako se je uvajal v službi božji in tudi v sv. maši navadni hrvaški jezik, tako zvani „ščavet“ (skiavet, ital. schiavetto), kar je pa že papež Benedikt XIV. grajal, kakor smo slišali.

Kako je bilo s slovénko glagoliško liturgijo v prvi četrtini tega veka, nam je podal nekaj črtic naš dr. Jak. Zupan s svojega „glagoliškega potovanja“ l. 1817.—1819., opisujoč „Osem glagolitskih samostanov v ilirski kraljevini“. Govoreč o duhovnikih glagoljaših, o katerih razlaga, da se zovejo tako od „glagoliti“, t. j. govoriti, ker v svojem domačem govoru smejo vršiti službo božjo, pravi: „Vendar so ti glagoljaši za zapadnimi Evropejci tako zaostali v naobrazbi, da po italijanskih in madjarskih akademijah polatinčeni se sramujejo biti glagoliti-glagoljaši, in da duhovske molitve in liturgijo tu in tam vršé sicer slovénki, vendar ne več v težki glagolici, nego po knjigah v latinico prepisanih . . . Kar se ima v liturgiji pevati in glasno čitati, to se slovénkemu narodu slovénki peva in čita; druge molitve pop lahko čita slovénki ali latinski; toliko slobodo uživajo glagoliti!

Največjo hvalo zaslužijo v tem, da vršé Ilirom to narodno, iz Rima pospeševano liturgijo redovniki sv. Frančiška ali franjevci. Po primorskem poglavarstvu nahaja se še osem glagoliških samostanov, kateri so v abecednem redu: Dubašnica, na otoku Krku, prav pri morju nasproti Reki; Glavotok, med Krko in Poresino; Kèrk, veliki grad in stolnica biskupova, ima dva samostana, glagoliški moški in neki ženski; Kosje lono, na majhnem otoku, med mestom Krkom pa Kanajtom; Martinščica, na otoku Cresu, med Ljubenico in Osorom; Naresína, Narečina, na Lošinju; Porezina, Faresina, na gornjem Cresu, proti Istri; Vir, malo korakov to stran Osora. Knjižnic v njih nisem našel nobenih. „Služebnik“ (misal), „Časlovec“ (breviar), „Treb-
nik“ (ritual), „Ispravnik za ispovidnici“, „Molitvy“ Juranića so njihova navadna glagoliška književnost.“¹⁾

¹⁾ Ljubić I. 47, II. 343; Mesić 388.

¹⁾ Prim. Ježičnik XV. 21.

Sedan je stanje.

V najnovejši dobi je rimska stolica natančneje določila rabo cerkvene slovenščine.¹⁾

Leta 1886. se je v Črni gori ustanovila nadškofija barska za ondotne katoličane, ki so ponajveč srbske narodnosti, tudi s slovénko liturgijo, in dotični semenišniki se odgojujejo v Rimu. V Rimu služi se tudi še včasih v ustavu sv. Jerolima glagoliški.

Congregatio s. Rituum je ukazala l. 1892.: 1. Staroslovénki jezik sme se rabiti pri bogoslužnih opravilih povsodi, kjer je bil dosedaj zakonito v porabi. 2. Pri sv. maši ne sme se latinski jezik zamenjati s slovénkim; vendar je dopuščeno, da se tam, kjer je poslednji prišel v rabo, epistola in evangelij, ki se pevata latinski, prečitata tudi v slovénkem jeziku. 3. Ako ima svečenik pravico, pri sv. maši rabiti slovénki jezik, mora, ako opravlja bogoslužje v cerkvah, kjer je

¹⁾ Kako je bilo še l. 1863., razvidimo iz sledečega poročila Matije Majarja:

„Na vaše pitanje, koliko žup je v Dalmaciji i v Istri i na otokih, kjer se služi služba božja po rimskem obredu a v jeziku slovénkem, — je težko odgovoriti točno. Neki župnik služi službo božjo po latinsku ondi, kjer so vedno služili po slovensku; neki mašuje pol tako a pol onako; a neki zapeva: „Pomolimo se!“ pak peva molitev latinsku, a završi jo: „Gospodom našim Isusom Hristom sinom Tvojim, koji s Tobom živi i kraljuje po sve véke vékov“ (namesto: iže s toboju živet i carstvujet v véki vék)! Ima jih, koji vršé latinski ono, kar se govori molčé (secreta), a glagoljski ono, kar se govori na glas; a nekim služi sedanjí jezik namesto staroslovénkega.

Tako vam ne morem povedati točno, kje se služi služba božja po slovénku. Morem vam pa povedati, kje se sme služiti po slovénku, namreč: po Dalmaciji, po Istri, po dalmatinskih in karnerskih otokih in po vsej biskupiji senjski, po otoku Krku razven mesta Krka. Vélika sv. maša se služi po slovénku, a tiho mašo čitajo neki po latinsku, neki po slovénku. A v teh krajih moremo (smemo) tudi pred ljudstvom italijanskim po slovénku sv. mašo čitati in pevati. Tako mašujejo franciskani v Zadru in drugih krajih.

V semeniščih zaderskem, senjskem in djakovskem uče se sicer bogoslovci staroslovénkega jezika, a maševati po slovénku se nikjer ne uče; tega se morejo sami naučiti, ako kdo hoče. Tako je to od nekoliko let. Jaz poznam mnogo duhovnikov, ki so preje samo latinski maševali, sedaj pa mašujejo po slovénku, neki samo o praznikih veliko mašo, a neki tudi tiho mašo. — Ljudstvo želi službo božjo v slovénkem jeziku, in duhovniki, ki tega ne znajo, pomagajo si kakor morejo in tudi kakor hočejo.“ (Ciril in Metod 1863, 1885.)

v porabi latinski jezik, rabiti tega, in obratno mora svečenik, ako opravlja bogoslužje v cerkvah, kjer se rabi slovénki jezik, maševati v tem in ne v latinskem.¹⁾

Bivši senjsko-modruški škof dr. Juraj Posilović je priskrbel novo izdajo rimskega misala s slovénkim jezikom in pismom glagoliškim.²⁾

Čisto jasno in odločno pa je rabo slovénkega jezika določil sv. zbor za obrede v pismu do nadškofov, škofov itd. provincij goriške, zadrške in zagrebške z dné 8. velikega srpana l. 1898. V tem važnem pismu je določeno v 14 točkah zlasti sledeče: Raba staroslovénkega jezika v bogočastju je stvarni privilegij, navezan na določene cerkve, nikakor pa ne osebni privilegij nekaterih svečnikov. One cerkve so deležne tega privilegija, katere morejo dokazati, da ga uživajo že trideset let. Javna in slovesna služba božja v njih mora biti le slovenska. Tudi kar ljudstvo pri slovesni božji službi poje ali odgovarja, sme biti le staroslovensko. Kar velja za misal, velja tudi za obrednik. Škofje naj v svojih semeniščih skrbno pospešujejo učenje latinščine in staroslovénščine, pred delitvijo mašniškega reda naj zaznamujejo klerike, ki se odločijo za latinske in staroslovenske cerkve, prepričavši se prej o njih volji in zmožnosti. Pri oznanjevanju božje besede in drugih opravilih bogačastja, ki niso strogo liturgijska, se dovoljuje raba živega slovénkega jezika.

S tem odlokom je potrjena slovenska liturgija in ji je hkrati določena meja in obseg.

(Dalje.)

¹⁾ Slov. Svet. 1895, str. 19.

²⁾ V dotični svoji poslanici d. 25. ož. 1894. velí: „Ovaj dakle slovenski misal uvodimo u naše dieceze Senjsku i Modrušku kano jedini zakoniti misal za službu božju slovenskim jezikom, bila ova svečana, ili samo pjevana, ili tiha; i nalažemo svima svečnikom naših dieceza, da ga naročito za svečanu, ili pjevanu svetu misu — u mjesto dosadanjega šćaveta s običnim hrvatskim jezikom, spojena s latinskim misalom — čim se može prije, uporabu stave. Pošto ovo podpuno, u svih stranah, izvedeno bude, zabranjenom se izjavlja poraba šćaveta, ili običnoga hrvatskoga jezika u sv. misi, kano i miešanje latinskoga jezika bilo s hrvatskim ili staroslovenskim u istoj misi. Misa gledé jezika ima biti čitava ili slovenska, ili latinska.“

Palmov gozd v Egiptu.

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

IV. Francoski prevrat, komunizem in anarhizem.

Da ne bo naše razkladanje nepopolno, ozrimo se še jedenkrat na Francosko, kjer smo našli može kakor Babeufa, Cabeta, Lerouxa.

Na Francoskem je bilo po znamenitem uporu l. 1830. zlasti l. 1834. še več manjših. Upornike so trumoma zapirali; vse ječe so jih bile polne. V neki pariški ječi jim je prišla v roke Buonarottijeva, v Bruselju izdana zgodovina o Babeufovi zaroti. Hlastno so jo prebirali in sprejemali komuniška načela. Ko so bili l. 1837. osvobojeni, so jih jeli krepko razširjati.

Ob tej dobi se je pričelo komuniško gibanje med proletarijatom samostojno. Preje so bili, kakor smo že dejali, delavci z republikanci v zvezi. Izobraženci so jih vodili. V močnem, krepko se razširjajočem „društvu človeških pravic“ (*Société des droits de l'homme*) je bilo vsem skupno središče. Ko se je pa vsled imenovanih uporov razbilo, so se jeli delavci vedno bolj zbirati sami zase. Leta 1837. so si osnovali lastno tajno družbo: *Société des familles*. Ideje zanje so zajeli iz Babeufovih nauk. Razširjali so jih po družbi in po lastnem glasilu, ki so si je osnovali meseca listopada l. 1837. z imenom „*Le Moniteur républicain*“. Kakšna so bila načela tega lista, razvidimo najlože iz naslednjih besedij, ki so natisnjene v njem dné 5. rožnika l. 1839: „Gotovo je lepo, če je kdo ateist, toda to ni dovolj. — Ni mož krvi, kdor varčno toči grešno kri. Le jedno sredstvo se more rabiti: umor kraljev, umor tiranov, zavrtni umor, ali kako se more imenovati to junaško dejanje.“

V vseh ozirih se sklicuje „*Moniteur*“ na Babeufa. Tajno združevanje med delavci se je širilo. Znamenita je zlasti „*Société des*

saisons“, ki so jo ustanovili Blanqui, Barbès in Bernard. Naravnost so zatrjevali, da hočejo vzgajati društvene ude za boj s silo proti obstoječi družbi. Cela vrsta zavrtnih napadov in manjših uporov se je v nji skotila. A živela je le malo časa. Vlada je zvedela zanje in jo je razgnala. Proletarci so si nato ustanovili novo tajno zvezo z imenom „*Société des travailleurs égaux*“. Boljši in modrejši republikanci, ki so bili doslej še vedno v dotiki s proletarci, so se l. 1840. uprav vsled komuniških Babeufovih načel, ki so po teh zvezah vedno bolj prodirala med nje, ločili od njih. L. 1840. je izdal v Babeufovem zmislu neki I. I. Pillot knjižico: „*Ni châteaux, ni chaumières, ou l'état de la question sociale*“ (Ne gradov, ne koč, ali stanje družabnega vprašanja), ki je bila celó komunistu Cabetu prehuda. Med nižjim ljudstvom si je pridobila za čuda vpliva. Delavska zveza je dobila že l. 1841. dve glasili: „*L'Humanitaire*“ v Parizu in „*Travail*“ v Lyonu.

To delavsko gibanje, ki je bilo najodločnejše materijališko¹⁾, sovraštva polno proti veri in Bogu samemu in revolucijsko hkrati, se navadno omenja pod imenom Babeuvizma. Socijalna demokracija, pa tudi anarhizem sta na Francoskem dobila svoje pristaše iz njega.

Govoré o Leroux-u smo dejali, da je prvi uvêdel nemško modroslovje v družboslovje. On ni ostal jedinec. Nemški modroslovci so si sredi našega veka priborili prvo mesto v umstvenih vprašanjih. Njihove zmote so vkljub

¹⁾ V svojem programu, sprejetem dné 20. velikega travna leta 1841., zametujejo društveniki *rod bino, zakon, mesta in naravnost pravijo*, da „se mora razširjati materijalizem, ker je neizpremenljiv naravni zakon, na katerega se vse opira in katerega se ne more prestopiti, kdor neče zaiti v zmoto.“

vsi zamotanosti in absurdnosti, morda ravno zato, neizmerno vlekli. Kant, Fichte, Schelling so bili na dnevnem redu ne samo pri Nemcih, ampak tudi pri Lahih, Francozih in Rusih v vseh vprašanjih, tudi v družboslovju.¹⁾

Največji vpliv je pa imel Hegel, ki je v svojem modroslovju ustvaril umstveni temelj socijalni demokraciji. Kolikor smo si ogledali mož, ki so se ukvarjali s komuniškimi in socijalskimi idejami, pri vseh vidimo, da se gibljejo samo na polju naravnega prava. Napačno pojmujejo enakost med ljudmi in potvarjajoč pomen in izvor oblasti prihajajo do napačnih sklepov. Hegel je pa podal poleg naravno-pravnega načela še metafiziško v podporo tem zmotam.

Po njegovem nauku izvirajo vse stvari iz idej; bistvo stvarjem je pa gibanje, izpreminjevanje ravno teh idej. Nič ni stalnega. Nič ni stalno resničnega, dobrega, lepega. To, kar biva ali je, je resnično in dobro, dokler biva. Ko stopi drugo na njegovo mesto, je to resnično in dobro. Vse je v vednem boju in razporu. Iz tega boja se pa rodé nove ideje in nove stvari; kar biva, ima že v sebi kal lastnega razpada. Nasproti se mu namreč postavi njegovo protislovje, njegova negacija in preko te negacije se razvije sedaj nekaj novega. Tako iz nebitij nastajajo bitja.

Prva stvar, katere so se polotili komunisti in socijalisti iz Hegelovega modroslovja, je stavek, da ni nič stalnega, da se vse preko protislovij razvija. To so brž uporabljali v

družboslovju trdé, da verski, нравni, pravni pojmi in družabne oblike tudi nimajo nobene stalnosti. Gospodarski red in družabne oblike: družina, država, ki sloné na zasebni lasti, imajo svojo oporo v verskih, нравnih in pravnih pojmih svoje dobe. A kmalu dobé svojo negacijo in preidejo v popolnoma nove pojme. Tako pa nastane tudi popolnoma nov gospodarski red. Tako se bo iz zanikavanja zasebne lasti razvil komunizem in ž njim novi pravni in нравni pojmi.

Po Hegelovem je ideja prej nego stvar. Marx je pa to zavrgel, privzemši Hegelovemu modroslovju materijališko načelo, ki taji vsako idejo, ker zanikava vsako duševnost in je iz človekovega razmerja do stvari, katere rabi v svojem življenju, to je iz načina človekovega gospodarstva zlasti proizvodjanja blaga izvajal tudi ideje. Tako je prišel komunizem na čisto materijališka tla.¹⁾

O tem izpregovorimo še kasneje, ko se bomo podrobneje pečali z Marxom. Sedaj samo še jednóč zatrjamo, da je Hegelovo modroslovje spravilo komuniške in socijalske ideje v novo strugo.

To vidimo zlasti pri Proudhonu.

P. I. Proudhon je bil rojen leta 1813. Ubogih starišev sin je bil do svojega dvaindvajsetega leta stavec v Besançonu. Silna vedoželjnost ga je prestavila izpred črkovne omare za učilno mizo. Z vsemi močmi se je lotil učenja. Dobil je znatno ustanovo s pogojem, da vsako leto opiše, česa se je učil. Kot namen svojim študijam je izjavil leta 1837. besançonski akademiji, da „hoče iskati sredstev, kako bi se dalo najubožnejšemu in najštevilnejšemu sloju fiziško, нравno in umstveno pomagati.“

Leta 1839. je zastavila akademija med drugimi tudi to-le tekmovalno vprašanje: „Gospodarske in нравne posledice, ki jih je doslej in ki jih bo v prihodnje na Francoskem imel zakon o jednaki delitvi premoženja med otroke.“ Proudhon se je lotil tega vprašanja. Izprva razpravlja te-le temeljne stavke: „Kakšno je načelo dednega prava?

¹⁾ Za klasiško pričo navajamo: Fr. Mehring: „Geschichte der deutschen Sozialdemokratie I. Stuttgart. Dietz. 1897“ (Die Geschichte des Sozialismus in Einzeldarstellungen von E. Bernstein, C. Hugo, K. Kautsky, P. Lafargue, Fr. Mehring, G. Plechanov III. zv. I. del) str. 27, 28: „Dem überwältigenden Einfluss des bürgerlichen Sozialismus hatte das französische Proletariat erst einzelne Theoretiker entgegensetzen, die — — — mit den dialektischen Waffen der deutschen Philosophie die Widersprüche der modernen Zivilisation aufzulösen versuchten. Es waren zwei Schriftsetzer: Leroux und Proudhon —.“ Potem opisuje, da sta si bila socijalizem in slojevni boj v nasprotju. Nemškemu modroslovju se je šele posrečilo ju združiti, in sklepa: „Und deutsche Köpfe vollbrachten diese weltgeschichtliche That.“

¹⁾ Prim.: „Materijalističsko modroslovje“ v „Katoliškem Obzorniku“ 1897, št. 1 in 2.

Kateri so vzroki nejednakosti? Kaj je lastnina?“ V svojem spisu prihaja do zaključka, da je vsi nejednakosti vzrok zasebna lastnina in z vso silo svojega uma pobija pravico do zasebne lasti. V kratkem podajemo tu vsebino njegovega spisa:

Francoski zakoni govoré o enakosti pred zakonom. A zraven tega priznavajo nejednakost v premoženju. Kjer je premoženje nejednako, ne more biti niti sence enakosti. Premoženje pa bo toliko časa nejednako, dokler bo v veljavi zasebna last. Dvoje načel se poudarja v obrambo zasebne lasti: *a)* pravica, polastiti se stvari, ki nikomur ne pripada (*Res nullius cedit primo occupanti*) in *b)* pravica do dela in vsled tega tudi do stvari, ki se z delom proizvajajo. Nobeno teh načel ni resnično. Prvo zavira zasebno last, drugo jo uničuje. Zasebna last je prav za prav istovetna s tatvino (*La propriété est vol*).

Te misli je Proudhon v lepi obliki predložil akademiji pod naslovom: „*Qu'est ce que la Propriété? ou recherches sur le principe du droit et du gouvernement*.“ Paris 1840. (Kaj je last? ali razprava o načelu prava in vlade.)

Besaŋonska akademija je še tisto leto zavrgla ta spis. Pisatelja so hoteli spraviti pred sodišče, toda zanj se je potegnil Blanqui, češ da njegovo delo ni hujskajoče, marveč akademijska razprava. Blanqui je hotel rešiti Proudhona z njegove napačne poti. Pisal mu je in ga opozarjal, da se iz zlorabljene zasebne lasti ne sme sklepati, da bi bila ta last že sama na sebi krivična. Svoje pismo je sklenil tako-le: „Z lastnino ste, sodim, prispeli tje, kamor je prišel Rousseau pred 80 leti z vedo, k okičenemu zapravljanju duha in znanja.“

V svojem spisu se sklicuje Proudhon naravnost na Hegela in popolnoma v zmislu Hegelove dijalektike dokazuje¹⁾, da se iz teze, prvotne nezavestne skupne lasti, preko njene antiteze, zasebne lasti, razvija sinteza — zavestna skupna last, zavestni komu-

nizem. Hegelova blodnja je Proudhonu umstveni temelj.

Drugo večje delo je izdal Proudhon leta 1843. z naslovom: „*De la création de l'Ordre dans l'humanité ou principes d'organisation politique*“ (Kako se je ustvaril red v človeštvu ali načela politiške organizacije). V nji piše o religiji, da bo kmalu popolnoma izginila, o filozofiji, o kateri pravi, da je vse in nič (*qui est tout et qui est rien*), o metafiziki, ki ima biti proizvajanje reda, o politiški ekonomiji, o znanosti proizvajanja in o zgodovini, ki mu ni nobena znanost, marveč le tvarina zanjo, in o javni oblasti, ki mora pripadati samo ljudstvu — vsakomur jednako. Politiška ekonomija bo naposled rešila uganke: Kaj je človek? Odkod prihaja? Kam gre? — Kaj je hudo? Kaj je Bog? ¹⁾

V tretjem delu: „*Système des Contradictions économiques ou Philosophie de la misère*“ (Sestav ekonomskih protislovij ali modroslovje revščine) opisuje razvoj bogaštva na jedni in revščine na drugi strani in v tej zvezi izreka nesramne bogokletne besede: „*Dieu c'est hypocrisie et mensonge, Dieu c'est tyrannie et misère*“. Vse torej razdira, vse proklinja, samo pri jedni stvari se omeči njegovo zakrkneno srce, ko namreč gleda uspehe krščanske ljubezni v usmiljenih sestrah: „Usmiljena ljubezen toliko ženskih visokega rodú, vzgoje in posesti — — me gane v srcu in zdelo bi se mi strašno, če bi mojemu peresu ušla jedna beseda zaničevanja ali smešenja, ko govorim o dolžnostih, ki napolnjujejo vse te blage ženske s toliko ljubeznijo, ne da bi jih kdo ali kaj sililo k temu. O ve svete in junaške ženske, vaša srca so uhitela našemu času, a mi smo le malovredni mazači, mi zmotni filozofi, zmotni učenjaki, ki bomo morali zagovarjati brezuspešnost vašega prizadevanja. Naj bi kdaj prejele svojo plačo in naj bi vedno lahko preslišale, kar je peklenski duh sedanje družbe proti vam meni na dušo in na srce položil.“

To so značilne besede iz ust moža, ki je po svojih naukih v pravem pomenu be-

¹⁾ Navedeno delo str. 280.

¹⁾ Str. 520.

sede anarhist, saj sam pravi, da končno „mora zmagati anarhija, t. j. splošno brezvladje.“ Le tako si bodo vsi ljudje dejanjsko jednaki.

V. Socijalizem in komunizem na Nemškem pred Marxom.

Francosko in angleško komuniško gibanje ni bilo brez vpliva na Nemčijo. Malostne razmere v nemških državah so sicer ovirale razvoj mladih, revolucijskih idej, toda vrat jim niso mogle zapreti. Pot, po kateri so prihajale, je bila taka kakor drugod: pot materijališke vede, kratkovidnih vlad in kapitalistiškega izsesavanja.

Materijališka načela so se jela udomačevati po vseučiliščih, med izobraženci, v modroslovju in tudi v drugih vedah že izza 18. veka. Modroslovje je nastopilo na Nemškem že s Kantom tisto opolzko stezo, ki je morala voditi v popolno materijalstvo. Saj je ravno Kant omajal izvestnost človeškega spoznavanja in s tem pričel boj proti objektivnosti predstav in pojmov, ki jih pridobiva človek po čutilih in po umu. Ta boj je bil sam po sebi boj proti stalni resnici. V naravoslovju je modroslovsko že Kant sam utemeljil evolucijsko načelo s svojo znano teorijo o razvoju svetovnih teles. To načelo je pričetek evolucijskemu naziranju o postanku vseh stvari na svetu, ne samo neživega stvarstva, marveč tudi organizmov in naposled človeka samega. Darwin ima v Kantu modroslovskega očeta.

Razvoja v spoznavanju sicer Kant še ne pozna; njegovi učenci Fichte, Schelling in zlasti Hegel so pa tudi v tem oziru dovršili njegov sestav. Dosledno so prišli po Kantovih naukih do zaključka, da ni nobene stalne resnice, da ni bistvenega razločka med ničim in nečim, da se preko protislovij vrši veden napredek človeškega umovanja. Vendar so pa vsi ti modroslovci še idealisti. Trdé namreč, da je ideja preje nego stvar, mišljenje preje nego istina, duh preje nego narava ali zunanje stvarstvo. Zato so njihovi nauki pošteni kratkovidnejem celó prijali, in protestantsko bogoslovje jih je uporabljalo v

oporo religije, češ da se ravno po njih najboljše dokazuje osebni Bog. A kmalu so nastopili drugi možje, ki so sicer ohranili bistvo teh modroslovskih nauk, samo preobrnili so jih iz idealizma v materijalizem. Evolucijsko načelo so sprejeli v vseh ozirih za svoje vodilo, samo to so izpremenili, da so postavili stvar preje nego idejo, bit preje nego mišljenje, naravo preje nego duha. Iz materije in njenih zakonov so razlagali razvoj sveta, pa tudi človeka, njegovih mislij in njegovega hotenja. Na ta način so izpodmaknili v svojem modroslovju božji ideji vsako mesto. Tajili so Boga in s tem seveda tudi samostojno dušo, razloček med človekom in živaljo. V vzneseni obliki je prvi nastopil to pot Ljudevit Feuerbach. V svoji knjigi „Ueber das Wesen des Christenthums“ se bogokletno zadira v vse, kar je svetega kristijanu in v razdraženi podlosti kričí, da je človek to, kar jé. Vera v jednega Boga mu je izvor sebičnosti in krivic. Tako daleč je šel, da je židovsko dobičkaželjnost tolmačil iz njihovega monoteizma. Zato je pa strastveno sovražil židovsko religijo in zavoljo nje vse žide. V bogoslovnem oziru sta pomagala razdirati Feuerbachu David Strauss s svojim nagnusnim spisom „Jezusovo življenje“ in Bruno Bauer s svojo „Kritiko evangelske zgodovine“ (1841). V tej knjigi se zrcali najgorje sovraštvo proti krščanstvu. Bauer trdi, da je vampir duševne abstrakcije v krščanski religiji do zadnje kaplje izsesal človeštvu moč in sok, kri in življenje.

Ti duševni revolucijci so dobili med izobraženci mnogo pristašev. Njihov sestav je bil sicer še nepopoln, ker še niso znali uporabljati materijaliških načel na človeško družabno življenje, a pripravili so tla, na katerih je sezidal Marx svoje materijališko družboslovje.

Poleg materijalizma, ki se je na Nemškem v drugi polovici prvega polveka širil med izobraženci, imamo med njimi še drugo važno duševno smer. L. 1830. je buknila revolucija na Francoskem, ki je priborila republikanskemu meščanstvu zmago nad monarhijo. Tedaj so se bili tudi vzdignili Poljaki proti

Rusom; v tem boju za svojo svobodo in neodvisnost so sicer podlegli, a izgnani iz domovine so zanesli revolucijske misli po vsi zapadni Evropi.

Na Nemškem sta imela oba imenovana upora čudovito veliko moči. Nemški knezi in kneziči, — oholi po svojem značaju, a revni in ponajveč duševno omejeni, — so dobili kmalu zlasti med mladino hude nasprotnike. Do malega vse je postalo revolucionarno. Pričel se je boj proti absolutizmu, zahtevale so se za ljudstvo političke pravice. Gromeli so proti tiskovni cenzuri, proti uradništvu sploh in tudi proti vladarjem samim. Zabavljalo, kritikovalo se je vse vprek. Vse polno spisov se je v tem duhu širilo po Nemškem; ustanavljala so se tajna društva, prirejali skrivni sestanki. Tako se je rodil liberalizem v meščanskih stanovih. V

lepem slovstvu je nova doba vrgla stari klasicizem. Svoboda in napredek sta se jela proslavljati z odkrito revolucijskim nakitom. Liberalnih pesnikov se je oglasila nepregledna vrsta. Omenjamo naj samo Herwegha, ki je v časopisu „Deutsche Jahrbücher“ priobčeval svoje hude pesmi. Liberalni leposlovni zbor sta pa vodila znana žida Börne in Heine. Oba sta po julijski revoluciji leta 1830. hitela v Pariz in od ondod sta napadala nemške državne razmere. V njuni družbi smemo imenovati tudi Platena, ki je z vso silo svojega bogatega duha pisal in pel proti ruskemu carstvu in proslavljal Poljake. Poezija na Nemškem je bila za nekaj časa izključno liberalna, in ko so zabavljali proti vladarjem, niso pozabili napadati z enako strastvenostjo religije, cerkve in duhovništva.

(Dalje.)

O derviših.

(Spisal dr. Fr. L.)

Beseda „derviš“ izvira iz perzijskega jezika in pomenja ubožca. Derviši so bili iz prva in so še dandanes mohamedanski redovniki in sicer ubožni, ki se živé ali bi morali živeti ob miloščini drugih vernikov. Vendar je dandanes pomen besede nekoliko širši, in na zapadu imenujemo vsakega islamskega verskega fanatika derviša.

Brez dvoma so mohamedanci sprejeli redovništvo in posebej meništvo od kristijanov, kakor marsikaj drugega. Pa ne samo da so posnemali kristijane, tudi njih vera sama jih je nagibala, da so ustanavljali razne redovne družbe, bodisi za pokoro in zatajevanje, bodisi za molitev, bodisi za nenavadna verska opravila. V vseh teh redovih se kaže ta značaj, da težé po čudnih, pretiranih, nenavadnih in tudi nenaravnih stvaréh, kakor bi bile take Bogu posebno všeč. Tako n. pr. si je kmalu po Mohamedovi smrti neki redovni ustanovitelj, Ovais, izbil zobe v spomin, da je Mohamed v neki

bitki izgubil jeden zob, pa je zahteval, da so si vsi učenci njegovi izbili zobe. — Nastali so polagoma med mohamedani mnogi redovi, katerih začetniki in predniki so se imenovali še jhe (ali šehe), učenci pa derviše. Dandanes so derviši povsodi med mohamedani, bodisi v Arabiji, v Egiptu, v Perziji, zlasti na Turškem. Tujec jih utegne spoznavati najbolj ob posebnih prilikah, zlasti ob njihovi molitvi, tako zvanem zikru, to je spominu na Alaha.

Dolžnosti dervišev so razne, med njimi je najvažnejša molitev. Poleg tega se morajo ob določenih dnevih postiti, včasih po noči bdeti, drugoč se trpinčiti, vedno pa morajo natanko slušati svojega prednika. V pokorščini ravnajo slepo in ne poznajo nobenih ozirov. Nekateri živé samski, nekateri pa so oženjeni; nekateri so v skupnih samostanih, drugi pa raztreseni in pridejo le ob določenih dnevih v samostane; nekateri so

nekaki duhovniki, drugi pa posvetnjaki; nekateri prosijo miloščine, drugi živé od samostanov.

V vedenju je derviš skrajno brezobziren; ne pozna pravil ne gledé na sebe, ne na drugega. Ker jih pravi mohamedani jako spoštujejo, zato so za mohamedanski svet znameniti in so bili večkrat tudi v državnih razmerah vplivni. Celó državni prevrati so se zgodili po derviših, in iz najnovejšega časa je znano, da je v Sudanu Mahdi zbral okoli sebe dervíše in ustanovil novo vlado v srednje-afriških deželah. Njegovi vojaki so se sploh imenovali dervíše, četudi niso bili vsi pravi derviši.

Poleg teh splošnih stvari o derviših utegnejo bralca zanimati nekatere posebnosti, katerih pa pri njih ni malo, bodisi pri molitvi, bodisi pri drugih opravilih ali verskih vajah. Z ozirom na njih vedenje pri molitvi ali zikru jih imenujejo ali tuleče ali plešoče dervíše, kar pa ni povsem primerno. V ta namen naj opišem, kar sem videl sam v Kajiri.

Nekega petka popoldne sem šel v mali družbi v džamijo, katere ime sem pozabil. Ko sem prišel tje, videl sem sredi džamije v krogu kakih 25 dervišev, deloma pokritih, deloma gologlavih. Bilo je zbranih precej tujcev, ki so gledali prizor, kakoršen mi je bil znan iz slik in potopisov. Nekdo je delal takt z bobenčkom in drugim zvonečim orodjem, derviši so se pa priklanjali in se z glavo in s hrbtom zopet dvigali ob udarcih orodja. Priklanjali in dvigali so se razni različno: ta se je sklonil jako globoko in se potem zasukal s hrbtom daleč nazaj; oni pa je le zložno in po malem delal svoje poklone. Kadar so se priklonili, so zagnali nekako tak glas, kakor tisti, ki jako krepko s sekuro udari: izrekli so pač „Aláh!“ Čudno votlo in tudi neprijazno se je glasilo to klicanje. Jeden izmed dervišev me je posebno bodel v oči. Bil je še mlad, pa lep človek —; dolgi in obilni lasje so se mu usipali čez tilnik, kadar je vzravnal glavo, ali pa so padli kakor velik šop proti tloraju, kadar se je priklonil. In vse njegovo gibanje se mi je zdelo kakor razkazovanje lepe postave in

lepih las. Da sem prav sodil, to je pričal tudi s tem, da se je samozavestno oziral na desno in na levo po ogledovalcih. Ta mladenič gotovo ni bil v zbrani molitvi pri Alahu.

Udarci bobna in zvonečega orodja so bili čem dalje hitreji, čim dalje bolj urno in divje so se priklanjali derviši, čim dalje bolj so hropeli. Naposled se je ta komedija ustavila, ne da bi bili derviši ali tulili ali bili penasti okoli ust ali popadali na tla.

Zares, v tem slučaju je bila vsa stvar prazna komedija. V drugih slučajih se pa bolj zmučijo in razdražijo, da so sami iz sebe, da se jim pené usta in da kakor brez zavesti popadajo po tleh. To se jim zdi vrhunec navdušenja ali najvišja ekstaza, v istini pa je umetno pa smešno draženje živcev. Nekatere vrste dervišev namreč glasno vpijejo pri tem pripogibanju, drugi pa plešejo z razprostrtimi rokami na okrog toliko časa, dokler se jim ne zvrtili v glavi in ne popadajo kakor pijani na tla. (Take plešoče dervíše kaže naša slika na strani 593.) Zopet drugi sedé na tleh s podkrižanimi nogami in se zibljejo naprej in nazaj, na levo in desno. Sploh ima to gibanje z zgornjim životom pri mohamedanih jako važno vlogo.

Toda take stvari niso nič izrednega, da bi se moral ogledovalec čuditi. Derviši proizvajajo še vse drugačne stvari, da utegne biti groza nevajenega človeka. Na praznik Mohamedovega rojstva se vleže na ravnem prostoru v Kajiri na tesno skupaj dolga vrsta dervišev na tla vpričo mnogoštevilnega občinstva. Njih poglavar ali šejh zasede težkega konja in jaše po derviših. (Glej sliko na str. 624.) Da konjsko kopito marsikaterega dobro potlači ali celó pohabi, umevno je samo ob sebi. Dervišem je to v čast in v veselje. Ta vsekako čudni in nečloveški obred se imenuje „dôse“. „Drugikrat sem videl“, pripoveduje Kayser, „kako so fanatizirani derviši grizli bodeče liste agav in kaktusov, katere so jim nudili, ali pa hodili po žarečem oglju, da je bil ves prostor napolnjen s smradom po ožganem mesu.“ O drugih pripovedujejo popotniki, da si zabadajo ostre

nože ali bodala v lice, v roko ali celó v trebuh, ne da bi se jim zgodilo kaj hudega s tem mučenjem. In naposled, da je tudi kaj posebnega za želodec, hrustajo in jedó skor-pijone, črve in drugo golazen.

Za take umetnosti se morajo seveda prav razvneti in omamiti, potem so kakor besni in zmožni za vsako trpinčenje.

Nekateri popotniki pripovedujejo take stvari, da skoro ne moremo razlagati počenjanja dervišev in njih umetnosti. Neka potovalka, kneginja Belgioioso, pripoveduje o

dervišu, ki si je prebodel lice, da je kri tekla na obeh straneh rane, a jeden njegovih tovarišev ga je takoj umil s svojo slino in tako popolnoma ozdravil. Drug derviš se je ranil na roki, tretji si je prerezal trebuh — a brez škode. Zopet drugi pripoveduje o derviših, ki si denejo ognja v usta, potem o takih, ki si zabodejo meč v prsi ali tudi v trebuh tako, da primejo in pokažejo svoja čreva.

Bodi dovolj o tem, zakaj tu je težko določiti, kaj je istina, kaj pa izmišljotina potovalcev.

Književnost.

Slovenska književnost.

Ob smrti cesarice Elizabete sta izšli dve knjižici: † *Cesarica Elizabeta*. V spomin na preblago vladarico avstrijsko povodom Nje žalostne smrti slovenski mladini sestavil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Založil J. Giontini. Tiskala Katoliška Tiskarna. 8°, str. 44. Cena 15 kr. (s pošto 18 kr.)

† *Naša cesarica Elizabeta*. S štirimi podobami. Sestavil Fran Nedeljkó. V Ljubljani. Izdal in založil Ivan Bonač. Tisk „Národne tiskarne“ 8°, str. 28. Cena 12 kr.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. VI. zvezek. V Ljubljani, 1897. Samozaložba. Natisnila Katol. Tiskarna. Cena 15 kr. Str. 47. — Vsebinska tega zvezka je podobna vsebini prejšnjih zvezkov. Za deco je tukaj dokaj tvarine, ki se ji sme brez spotike dati v roke.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. VII. zvezek. V Ljubljani, 1898. Samozaložba. Natisnila Katol. Tiskarna. Cena 15 kr. Str. 47. — Poleg navadne vsebine ima ta zvezek dva napeva, katera je zložil izdajatelj sam: „Domovini“ in „Zaostali ptič“.

Izvestje „Glasbene Matice“ v Ljubljani o društvenem in šolskem letu 1897/98. Izdal odbor, sestavil društveni tujnik. V Ljubljani, dné 14. julija 1898. Založila „Glasbena Matica“. Tisek Katoliške Tiskarne. 8°. Str. 100. — To je gotovo najzanimivejše poročilo, kar jih je doslej izdala „Glasbena Matica“. Pred 25 leti se je ustanovilo to koristno umetniško društvo po prizadevanju gosp. Vojteha Valente. Kaj je storilo to društvo v tem času, izprevidimo iz tega pregleda: 1. „Glasbena Matica“ je izdala 28 zvezkov partitur za moške in mešane zборе, štiri zvezke „Lavorike“, J. Čerinovo „Pesmarico“, tri zvezke „Narodnih pesmij“, 17 zvezkov za

samospev z glasovirjem ali z zborom, 11 skladb za glasovir, jedno za gosli in glasovir, osem cerkvenih skladb in štiri zvezke Foersterjeve klavirske šole ter založilo Hajdrihove in Kocijančičeve skladbe in Hubadove „Narodne pesmi“. 2. Osnovala je dné 15. listop. 1882 glasbeno šolo. 3. Od l. 1891.—1895. je priredila 33 koncertov, sodelovala pri petih akademijah. — Posebno obširno in zanimivo je popisano zahvalno potovanje „Gl. Matice“ na Dunaj in umetniške ocene o nje uspehih. Glasbena šola v Ljubljani je imela l. 1897/98. 494 učencev in sedem učiteljev, glasbena šola v Novem mestu 153 učencev in štiri učitelje. Vseh udov ima društvo 878.

Glagolica med Slovenci. V farnem arhivu sorske fare pri Ljubljani sta vezani dve knjigi v glagolski pergamen. „Urbarium Ss. Hermagorae et Fortunati“ pričet dné 30. vin. leta 1671. ima na platnicah odrezka dveh različnih rokopisov, ki se pa ne dasta več brati. „Catalogus mortuorum“, pričet leta 1697. ima kratek odrezek glagolskega pergamena na hrbtu. — V vipavskem farnem arhivu je „Liber baptizatorum“ (1677—1694) vezan v glagolski pergamen, ki je primeroma zeló dobro ohranjen. Rokopis ima na dveh folio-listih rimskega misala mašne formule za prvo postno nedeljo in ponedeljek za njo. Za vzgled bodi: „Ono vrme rče is̃ uč svojim̃. Egda pridete sñ čski v veličstvê svoem̃ i vsi andjlii ego šnim̃. Togda sêdêť naprêstole veličstvê svoem̃. I zberutse prednj (ta beseda pač označuje, da je ta rokopis naše redakcije) vsi narodi i razlučenje drug̃ ot̃ druga êko razlučaeť pastir̃ ovce (!) ot kozlišť. I postavit̃ ovce o dêsnoju sêbe a kozlišť (!) levuju sebê. Têgda rčete cr̃ suštim̃ o dêsnoju sebê pridite blni oca moego i primite ugotovanoê vm̃ crstvo otsluženiê mira.“ Mnogo je nedoslednostij. Jezik je cerkvena slovenščina z južno-slovenskimi oblikami.

I. Sovran.

Pogovori.

Posavska. V listu nič, na platnicah nič: gotovo Vam beli glavo, zakaj neki to? In celó, ko smo razven drobnih pesmic Vaših prejeli prav laskavo pisanje o „pogovorih“! Prav zeló nas veseli, ne toliko, da ste zadovoljni ž njimi, marveč, če je res, kakor trdite, da kaj koristijo. Prav se nam to zdi radi tega, ker gotovo ni prijetna dolžnost grajati ali obsojati kaj; saj vemo, da bo bolelo tega, onega, ki je v najboljši svesti poslal svoj izdelek, češ, da ga ni boljšega. Če torej naše pisanje le količkaj koristi, nam je to v največje veselje. — Kaj pa Vaše pesmice? Kakor ste videli, je že nekatere prinesel poprej naš list. Tudi zadnje in predzadnje se bodo dale uporabiti: samo treba potrpeti. Če denemo dve, tri v list, je že poln, in potem se mora hočeš nočeš drugo odložiti. — V jedni pesmi — predzadnji — nam je neumevno, kako morete peti, da „nosite v srcu otve skrite“! Ali ste pomislili, kaj se pravi „otva = utva“? Sicer se Vaše pesmi beró gladko, — misli so lepe in poetiške; kar nam posebno ugaja, je lepi slog . . . I, veliko naših sicer dobrih in blagih mladih pesnikov je ravno v besedi tako okornih, tako s silo vežejo besedo, da zato pevajo včasih ne samo neokretno, ampak tudi nezmiselno. Naposled Vas opozarjamo na nekaj sicer prav malega, a ne malenkostnega, na ločila: vejice, pike, podpičja. Pravimo: malenkostno ali vendar potrebno, ker je večkrat odvisno od njih, kako umeti to ali ono misel in njih sestavo. — Za sedaj torej: potrpljenje!

Bogomil v T. In kaj porečemo Vam? Imamo tudi Vaših pisem in pesmic več — sevé tudi vse brez datuma. Pred meseci smo Vam že izpregovorili par besedij in povedali svoje misli o pesmih in o Vaši pesniški zmožnosti. Kar smo trdili ondi, velja še sedaj: zmožnosti imate lepe — dobrih mislij tudi dovolj, še več dobre volje. A popolne in za natisek v listu Vaše pesmi še niso. Če jih denemo kar tu v „pogovore“, bodete, upamo, zadovoljni pa tudi prepričani, da trdimo istino. Sicer kažejo vse, da ste boljši pesnik pripovedovalec — epik, kakor lirik. Ne, kakor bi ne bilo mislij in čustev v Vaših pesmih, a preveč sile, premalo lahkote in preprostosti. Denimo tukaj kar prvo:

Naročitev.

Oj letite drobne ptice
Tja na Kranjsko, na Gorenjsko!
Oj letite lastavice
Tja pred hišo mi slovensko,
Zunaj hiše pa obstojte,
Pesem žalostno zapojte:

„Tam v deželi dalni
Ob potoku
Se sprehaja žalni
Sin vaš v joku.

Lastnega jezika
On ne čuje
Kazen prevelika!
Oj zdihuje:

Pesmi žalne kroži
Zmir o komu,
Vedno njemu toži
Se po domu.

„Pridi ura, pridi,
Da zlo mine
Da spet revež vidi
Rodne sine.“

Stojte ptice, ne nesite
Poročila mi še k domi!
Starišem le sporočite:
„Dobro mi je, bolje bo mi“
Da trpel še drug bi z mano?
Ne! sam raji nosim rano.

Ako na tujem kak junak v ječi naročaticam, da naj hité domov ter nesejo pozdrave, tedaj je to prav navadna oblika pošte pri pesnikih. Naročitev mora biti pač taka, da si jo tice lahko zapomnijo, da jo res tako zapojó, kakor treba, da ganejo srce. Žalni sin . . . žalna obleka, žalna pesem, no! to se že reče — ali: žalni človek, ki se „v joku sprehaja“, nam je nova stvar. „Pesmi žalne kroži Zmir o komu“ — — vesela pesem se zakroži, todà: ali žalna pesem navadno ni okrogla. Pa kaj hočete reči: zmir o komu . . . slovnično napačno in tako — nó! — nepoetično. — „Kazen prevelika!“ — če kdo stori doma kaj hudega in je izgnan na tuje — da, to je kazen res velika: toda če drugod prostovoljno živi, dela, uči ali kar že, to vendar ni kazen. Ta-le: „Oj zdihuje“ nas kar nič ni pripravil, da bi čutili kako usmiljenje z Vami, ker je tako nekam prisiljen vzdih, samo, da se veže z: on ne čuje. In kaj vzdihuje? „Da bi prišla ura, da revež vidi zopet — rodnè sine“ —. Rodne brate, mislite, ne? Pa zavoljo rime ti vendar ne postanejo „rodni sini“. Koncem pa ste zopet preklicali svoje naročilo, ker, kakor smo rekli, ste prejšnje čute le nekako s silo poiskali in povedali „Dobro mi je, bolje bo mi“ . . . to je sicer kratko, a prepodomače rečeno.

(Dalje.)

Raznoterosti.

F. S. Vilhar. V „Revue Internationale de Musique“ je napisal odlični francoski kritik E.—E. Vincent o našega rojaka F. S. Vilharja hrvaški operi „Smiljani“ to-le laskavo oceno:

Med najznamenitejšimi teh oper treba navesti „Smiljano“, katero je uglasbil F. S. Vilhar. Libretto je speval pesnik Milan Kreković, a vsebino je vzel iz neke starejše pripovedi. Stihovi so ubrani iznova iz dolgih in kratkih zlogov in završujejo z asonancami ter so prav primerni za glasbo. Dejanje je slikovito, narodno in ponekod slično češkim pesmam, iz katerih je Smetana zajemal svojo inspiracijo.

Uvertura opere je pisana v visokem stilu, pa v svoji konstrukciji spominja na najlepše klasične uverture.

Iz lahkega poziva harf sledi fraza na ljudski temi eksponirana s klarineti, a potem prenesena v druge instrumente z mnogimi variacijami in popolnim poznanjem nijans ter kontrapunktnih efektov. Cela tema v svojem razvitku je polna bistrosti in se povsem drži klasičnih principov.

Dejanje se vrši v Bosni, in opera se deli v dva čina — sedaj je predelana v štiri — a delujočih je sedem oseb. Kori intervenirajo malo ali nič. Zapletek je zelo živahen, lepo in vešče prirejen ter je ohranil oni ljudski značaj, kateri se nahaja v gledaliških produkcijah Dolenje Avstrije. Ti surogati venecijanske umetnosti so ohranili pri različnih narodih oni lahki, svobodni polet, ki se nahaja v produkcijah, inspiriranih v klasičnih tradicijah.

Ali fantastična priroda dinarskih Alp, med katerimi se je odgojil duh Karla Gozzi-ja, kjer so se razvili slikoviti bosanski običaji, zanesljivo osigura gledališču v Zagrebu polno uspeha v genru historijskem in ljudskem.

V prvem činu (tretji prizor) poleg dueta, ki je nekoliko poitalijančen, opozarjamo na lepi kvartet (peti prizor), ki nas spominja pokojnega Chabrierja. Velika scena za tem (s petjem basa) je prekrasno orkestrirana. V drugem činu (tretji prizor) ljudska tema v treh kupletih pripravlja prizor za bariton in sopran, kjer je takt prav originalen.

Žal mi je, da moram tako razčlanjati partituro, ki je interesantna od početka do

konca. Ali velika zasluga avtorja „Smiljane“ je, da ne pripada nobeni šoli. Italijanska oblika ni povsem zavržena, toda ritem ne škodi prav nič deklamaciji, in recitativ je zelo nijansiran in zelo čisto. Na neovržno vrednost orkestracije se nečem vračati. —

Ta ocena je posneta po „Viencu“ št. 34, kjer je naveden naslov članka „Le Mouvement musicale croate“, ki obsega razvoj novejšje hrvaške glasbe ter našteva tudi druge Vilharjeve skladbe, ocenjuje jih prav laskavo; naposled je „Mrtva ljubav“ od P. Preradovića, uglasbil F. S. Vilhar, natisnjena celo v francoskem prevodu. Tako cenijo tujci našega slavnega rojaka.

Slovenskim pisateljem!

Učiteljsko društvo za ptujski okraj je pred nekaj leti od raznih p. n. čestilcev dičnega in nepozabnega Slomškega nabralo vsoto 200 kron kot nagrado za najboljši spis „Slomšek kot pedagog“. Ker po izreku ocenjevalcev takrat ni bilo za nagrado primernih spisov, vložila se je zgoraj omenjena vsota v ptujsko posojilnico ter bo narastla do bližajoče se stoletnice Slomškovega rojstva dne 26. listopada leta 1900. na 300 kron. Opozarjamo torej tem potem p. n. slovenske pisatelje in čestilce slavnega pedagoga na to nagrado z domoljubno prošnjo, da se že sedaj lotijo hvaležnega dela, katero bo uvečevalo v preprosti in lahkoumevni besedi tega za štajerske Slovence toli zaslužnega moža.

Učiteljsko društvo za ptujski okraj
meseca julija 1898.

Za odbor: *Fr. Žiher.*

„Der Süden.“ Organ für die politischen, culturellen und wirtschaftlichen Interessen der Kroaten und Slovenen. Zadnja številka (8) tega časopisa nas je prijetno iznenadila. V njej se naznanjuje, da bo ta časopis od 1. listopada t. l. izhajal po trikrat na mesec in sicer 1., 10. in 20. Konsorcij tega lista je storil ta korak, ker se je ogromno gradiva nakopičilo ter je bilo vsekako potrebno, da ta list izide večkrat. Želji mnogo prijateljev lista, ki si jih je pridobil v kratkem času svojega obstanka, se je deloma ustreglo. Da bo mogel ta list — kakor znano, glasilo slovenskih in hrvaških državnih poslancev — popolnoma zadoščati svoji nalogi, treba mu vsestranske podpore — z obilnim naročevanjem. Stori vsak rodoljub svojo dolžnost, delujte za list povsod, nabirajte naročnike in inserente, pa bo lahko ustrezal svoji nalogi v središču avstrijskem.

Uredništvo in upravnništvo lista „Der Süden“, Dunaj, I., Plankengasse 4. Naročnina za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr.